

**EMBARGO TOT
DINSDAG 18 DECEMBER 2007 10.30 UUR**

Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken

**RAPPORT van het driemanschap in de
Enschedese Ontuchtzaak (de zaak K.)**

**I.A. Vermeulen
Th.A. de Roos
E.T. van Hoorn**

december 2007

Inhoudsopgave		blz.
Voorwoord		3
Hoofdstuk I	Aanleiding	4
	§ 1.1 De onherroepelijk geworden veroordelingen in de Enschedese ontuchtzaak	4
	§ 1.2 Aanmelding van de Enschedese ontuchtzaak, opdracht driemanschap	4
	§ 1.3 Samenstelling van het driemanschap	5
Hoofdstuk II	Werkwijze van het driemanschap	6
	§ 2.1 Inventarisatie en beeldvorming	6
	§ 2.2 Verbreding van de onderzoeksvraag; ondersteuning van een Evaluatie Team	6
Hoofdstuk III	Het opsporingsonderzoek	8
	§ 3.1 MOD	8
	§ 3.2 MOD2	9
	§ 3.3 In het MOD2-onderzoek afgelegde verklaringen	11
	§ 3.4 Enkele opmerkingen bij het opsporingsonderzoek	13
	§ 3.4.1 Inschakeling deskundigen	13
	§ 3.4.2 Beïnvloeding van in het kader van het MOD2-onderzoek afgelegde belastende verklaringen	15
	§ 3.4.3 De transcripties van de op video-/geluidsband afgelegde verklaringen	16
	§ 3.4.4 De rol van het Openbaar Ministerie	17
	§ 3.4.5 Onderzoeksactiviteiten na overdracht van het proces-verbaal aan het Openbaar Ministerie (11 april 2000)	18
	§ 3.4.6 Samenvattende conclusies	18
Hoofdstuk IV	Het procesverloop na indiening van het proces-verbaal bij het Openbaar Ministerie (11 april 2000)	20
Hoofdstuk V	De rol van prof.dr. Crombag als deskundige	21
Hoofdstuk VI	Beantwoording van de onderzoeksvraag	22
	§ 6.1 Algemeen	22
	§ 6.2 De door prof.dr. Crombag genoemde kinderen	22
	§ 6.3 Verklaringen van overige slachtoffers	25
	§ 6.4 Samenvattende conclusies	25
Hoofdstuk VII	Beantwoording van de verruimde onderzoeksvraag	26
	§ 7.1 Algemeen	26
	§ 7.2 Informatie met betrekking tot slachtoffers, verdachten en pleegplaatsen	26
	§ 7.2.1 De pleegplaatsen Utrechtlaan en Poolmansweg	26
	§ 7.2.2 De totstandkoming van de belastende verklaring van aangever C.	28
	§ 7.2.3 Studioverhoren	29
	§ 7.3 Informatie over de totstandkoming van de eerste belastende verklaring van M.P.M. over vader	31
	§ 7.4 Informatie met betrekking tot verrichte onderzoeken	34
	§ 7.5 Samenvattende conclusies	35
Hoofdstuk VIII	Conclusies en advies	36
	§ 8.1 Conclusies	36
	§ 8.2 Overwegingen ten overvloede	37
	§ 8.3 Advies	38
Samenvatting		39

Voorwoord

Voor u ligt het rapport van de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken in de Enschedese ontuchtzaak (de zaak K.).

Het driemanschap uit de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken, dat deze zaak in opdracht van het College van procureurs-generaal heeft onderzocht, heeft met name door middel van dossieronderzoek en het houden van interviews met diverse betrokkenen zich de zaak eigen gemaakt.

Het driemanschap heeft van het College van procureurs-generaal de volgende onderzoeksopdracht meegekregen: "Is in de zaak K. aan de rechter informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, doordat processen-verbaal van verhoor van een aantal slachtoffers/getuigen geen deel uitmaakten van het procesdossier?"

Ondanks het feit dat het dossier omvangrijk is, kon deze overzichtelijke vraag redelijk snel worden beantwoord. Het driemanschap werd vervolgens voor het dilemma geplaatst wat te doen met de overige informatie die over de Enschedese ontuchtzaak werd vergaard. Moesten de kritische kanttekeningen die het driemanschap bij het opsporingsonderzoek had, geheel buiten beschouwing blijven of was het juist zuiverder daar in het rapport toch melding van te maken? Het driemanschap heeft gekozen voor het laatste.

Gaandeweg het onderzoek heeft het driemanschap besloten de onderzoeksopdracht niet strikt te moeten beperken tot processen-verbaal van verhoor van een aantal slachtoffers/getuigen. Er is ook gekeken naar de vraag of er andere informatie aan de rechter is onthouden, die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden.

In de zaak K. is sprake van vele, veelal jeugdige slachtoffers. Drie personen zijn veroordeeld tot onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, waarvan één tot de maatregel tbs met dwangverpleging. Het driemanschap is zich dan ook zeer bewust van de vele emoties die het onderhavige onderzoek destijds met zich heeft meegebracht en wellicht nog steeds met zich meebrengt bij alle betrokkenen.

Een Evaluatie Team heeft het driemanschap ondersteund bij het onderzoek. De leden van dit team hebben het beschikbare dossier en ander onderzoeksmateriaal digitaal toegankelijk gemaakt en veel werk verricht bij de bestudering en analyse van de zaak. Het driemanschap dankt het team voor zijn ondersteuning en gedegen signalering en advies.

Onmisbaar zijn daarnaast de ambtelijk secretaris en de juridisch medewerker geweest bij het onderzoek van het driemanschap.

Een woord van dank gaat verder uit naar allen die hun medewerking hebben verleend aan ons onderzoek, door het ter beschikking stellen van de diverse dossiers en processtukken en door de open wijze waarop men bereid is geweest in gesprek te gaan met de leden van het driemanschap.

Tenslotte dient opgemerkt te worden dat het onderhavige rapport geen uitputtend verslag is van het indertijd gehouden opsporingsonderzoek. Het onderzoek door het driemanschap en dit rapport is beperkt door de onderzoeksvraag.

Voorts treedt het driemanschap om staatsrechtelijke redenen niet in het domein van de rechter.

Het driemanschap,
december 2007

Hoofdstuk I

Aanleiding

§ 1.1 De onherroepelijk geworden veroordelingen in de Enschedese ontuchtzaak

Na een eerdere veroordeling door de Rechtbank te Almelo op 5 april 2001¹ veroordeelt het Gerechtshof te Arnhem bij arrest van 20 februari 2002 de toen 48-jarige H.K. uit Almelo (verder te noemen: vader) in hoger beroep wegens het medeplegen van verkrachting meermalen gepleegd, het medeplegen van feitelijke aanranding van de eerbaarheid meermalen gepleegd, het medeplegen van met iemand beneden de leeftijd van twaalf jaren handelingen plegen die mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam en het medeplegen van met iemand beneden de leeftijd van zestien jaren buiten echt ontuchtige handelingen plegen tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor de duur van acht jaar. Het hof legt hem tevens de maatregel op van terbeschikkingstelling met verpleging van overheidswege². Op dezelfde dag veroordeelt het Gerechtshof te Arnhem de echtgenote van vader, I.v.D. (verder te noemen: moeder), tot een gevangenisstraf voor de duur van vijf jaren³ en de broer van deze echtgenote, J.v.D. (verder te noemen: oom), tot een gevangenisstraf voor de duur van zeven jaren⁴. De drie verdachten hebben in grote lijnen ontkend de hen ten laste gelegde strafbare feiten te hebben gepleegd⁵.

Bij arrest van 30 september 2003 vernietigt de Hoge Raad het arrest van het Gerechtshof te Arnhem wegens overschrijding van de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6, eerste lid, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden uitsluitend voor de duur van de opgelegde gevangenisstraf. De Hoge Raad vermindert de opgelegde gevangenisstraf in die zin dat deze zeven jaren en zeven maanden belooft en verwerpt voor het overige het namens vader ingestelde cassatieberoep.

Moeder en oom hebben inmiddels hun straf ondergaan. Vader verblijft op dit moment in een TBS-instelling.

Ter bevordering van de leesbaarheid zal in het vervolg van dit rapport hoofdzakelijk worden gesproken over de strafzaak tegen vader (de hoofdverdachte). Al hetgeen echter over de strafzaak tegen vader wordt opgemerkt geldt mutatis mutandis ook voor de twee andere strafzaken.

§ 1.2 Aanmelding van de Enschedese ontuchtzaak, opdracht driemanschap

De Enschedese ontuchtzaak gaat in de kern om twee opeenvolgende, elkaar overlappende opsporingsonderzoeken. Het eerste onderzoek start op 9 juli 1998 en is gericht tegen twee zusjes van toen 12 en 10 jaar oud, verder te noemen M.P.M. en D.M. De meisjes worden ervan verdacht ontuchtige handelingen te hebben gepleegd met tal van jonge buurkinderen. Vanwege de groeiende omvang van dit opsporingsonderzoek besluit de Regiopolitie Twente begin juni 1999 een team met de naam 'MOD'⁶ te formeren onder leiding van een algemeen en een dagelijks teamleider. Het team bestaat uit wisselend tussen de tien en vijftien rechercheurs, deels afkomstig van de afdelingen jeugd- en zedenzaken en deels afkomstig van de algemene recherche en de basispolitiezorg. Twee brigadiers zijn als projectleiders belast met het secretariaat. Er wordt gewerkt volgens de structuur van een Recherche Bijstands Team (RBT). Op 9 juni 1999 start met een gerechtelijk vooronderzoek tegen vader het opsporingsonderzoek tegen de drie volwassenen. Ook zij worden verdacht van het plegen van ontuchtige handelingen met jonge kinderen. Dit onderzoek staat bekend onder de afkorting MOD2⁷. Waar in dit rapport wordt gesproken over de Enschedese ontuchtzaak, bedoelt het driemanschap daarmee het MOD2-onderzoek.

¹ LJN AB 0887

² LJN AD 9410

³ LJN AD 9412

⁴ LJN AD 9411

⁵ Moeder verklaart op 14 oktober 1999 tijdens het transport na haar veertiende verhoor eenmaal over seksueel misbruik van M.P.M. gepleegd door vader, maar geeft de volgende ochtend onmiddellijk aan dat zij daarover heeft gelogen. Vader verklaart op 16 december 1999 dat hij in januari en februari 1997 M.P.M. en D.M. en twee andere kinderen seksueel heeft misbruikt, maar sluit deze verklaring af met de woorden dat hij zit te liegen dat hij barst omdat hij in die periode had vastgezeten. Op de vraag van de verbalisant wat hij hiermee wil bereiken, antwoordt vader dat dit nu gebeurt als hij dingen gaat vertellen die hij niet gedaan heeft. Dit voorval wordt overigens eerst op 16 maart 2001 bij proces-verbaal vastgelegd.

⁶ De afkorting MOD staat voor (M[voornaam] Ontucht D[voornaam]). Het gaat hierbij om de voornamen van de twee verdachte meisjes.

⁷ Dit zijn de afkortingen zoals die destijds door politie, justitie en rechterlijke macht zijn gebruikt. Later zijn in stukken de opeenvolgende MOD-onderzoeken ook wel met een hiervan afwijkende nummering aangeduid.

Bij brief van 13 maart 2006 meldt prof.dr. H.F.M. Crombag, hoogleraar Sociaal Wetenschappelijke Bestudering van het Recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht⁸, de Enschedese ontuchtzaak aan bij de voorzitter van het College van procureurs-generaal, met verzoek deze door te geleiden naar de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken. Hij schrijft dat hij van oordeel is dat het heel wel mogelijk en zelfs waarschijnlijk is dat er in deze zaak geen strafbare feiten zijn gepleegd. De heer Crombag voegt daaraan toe dat als dat wél het geval geweest zou zijn, er tijdens het vooronderzoek onder leiding van de officier van justitie zo veel fouten zijn gemaakt, dat de zaak naar zijn inzicht strafrechtelijk onbeslisbaar is geworden.

De heer Crombag vindt in retrospectie het meest zorgelijk in deze zaak wat er *niet* in het dossier zat, namelijk verklaringen van een hele reeks andere beweerde slachtoffertjes. Hun namen worden in het dossier wel genoemd, maar zij komen in de tenlastelegging slechts samenvattend voor als 'een aantal andere kinderen', voor welk deel van de tenlastelegging rechtbank en hof de dagvaarding overigens nietig hebben verklaard.

De heer Crombag vraagt zich af of die andere kinderen, van wie door de ouders op uitnodiging van de politie wel degelijk aangifte is gedaan, niet zijn gehoord, of als dat wel is gebeurd, de processen-verbaal daarvan niet aan het dossier zijn toegevoegd of daaruit weer zijn verwijderd. In de laatste gevallen zou de rechter dus relevante informatie onthouden zijn.

De Toegangscommissie van de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken heeft het verzoek van de heer Crombag op 8 juni 2006 besproken en naar aanleiding van dat verzoek het College van procureurs-generaal op 21 juni 2006 van advies gediend.

Het College van procureurs-generaal heeft het advies van de Toegangscommissie overgenomen en een driemanschap opdracht gegeven nader onderzoek te doen naar de volgende vraag:

“Is aan de rechter relevante informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, doordat de processen-verbaal van de verhoren van een aantal slachtoffers/getuigen geen deel uitmaakten van het procesdossier?”

Door de heer Crombag zijn nog twee punten van kritiek op het onderzoek aangedragen, te weten:

- a. er is uitgegaan van één scenario, met voorbijzien van andere mogelijkheden (hierbij wordt gewezen op het fenomeen van *collaborative storytelling*) en
- b. op de wijze waarop de beide zusjes en de zes andere vermeende jonge slachtoffers zijn verhoord, is majeure kritiek mogelijk

Deze twee aangedragen kritiekpunten zullen overeenkomstig het advies van de Toegangscommissie niet in onderzoek worden genomen, omdat deze bekend waren bij de behandelend rechter-commissaris, de rechtbank en het hof.

§ 1.3 Samenstelling van het driemanschap

Het College van procureurs-generaal heeft vorenstaande opdracht verstrekt aan een driemanschap, bestaande uit:

- mevrouw mr. I.A. Vermeulen, Advocaat-Generaal bij het ressortsparket te Leeuwarden (voorzitter)
- prof.mr. Th.A. de Roos, hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht aan de Universiteit van Tilburg en
- de heer E.T. van Hoorn, voormalig korpschef van de regiopolitie Brabant-Noord.

Het driemanschap werd gedurende zijn onderzoek inhoudelijk, beheersmatig en administratief ondersteund door de heer mr. E.R. Jepkema, juridisch medewerker bij het ressortsparket te Leeuwarden en door de heer mr. M.W. Keizer, voormalig hoofdinspecteur van de regiopolitie Groningen.

⁸ Prof. Crombag is van de Enschedese ontuchtzaak op de hoogte, omdat hij op verzoek van de rechter-commissaris in die zaak als deskundige is opgetreden en daarover aan de rechter-commissaris heeft gerapporteerd. Hij is mede-auteur van 'The Popular Policeman and Other Cases' (Amsterdam University Press 2005), in welk boek op blz. 169-175 de Enschedese ontuchtzaak beschreven wordt.

Hoofdstuk II

Werkwijze van het driemanschap

§ 2.1 Inventarisatie en beeldvorming

Het driemanschap is begonnen met het opvragen van alle voor zijn onderzoek relevante documenten bij het Ressortsparket te Arnhem en bij de Politieregio Twente. Vervolgens heeft het zich op 2 augustus 2006 een eerste beeld van het onderzoek gevormd door gesprekken met de behandelend officier van justitie⁹ in eerste aanleg en met de toenmalige dagelijks leider van het onderzoeksteam.

September 2006 heeft het driemanschap van het Gerechtshof te Arnhem het MOD2-dossier ontvangen. Dit dossier bestaat uit 11 ordners, waarin onder meer de persoonsdossiers van de drie verdachten, een getuigendossier, de zaaksdossiers A t/m I en de subdossiers J t/m P. Het MOD-dossier (2 ordners) is integraal als bijlage gevoegd bij het MOD2-dossier en maakt daar dus deel van uit. Omdat het hof opdracht had gegeven alle audiobanden van de verhoren van M.P.M. en D.M. verbatim uit te werken, zijn daaraan bij het hof nog twee ordners met verslagen van uitgewerkte verhoren toegevoegd. In het dossier van het hof bevonden zich ook de tijdens de rechterlijke procedures aan het procesdossier toegevoegde stukken, met uitzondering van het dossier van de advocaat-generaal.

Na een bezoek aan de Regiopolitie Twente op 14 september 2006 heeft de voorzitter van het driemanschap alle aldaar met betrekking tot de MOD-onderzoeken gearchiveerde documenten mogen inzien en kreeg het driemanschap de beschikking over het digitaal vastgelegde politiejournaal.

Op 5 oktober 2006 heeft het driemanschap een gesprek gevoerd met de heer Crombag.

Op 27 november 2006 heeft een delegatie van het driemanschap een informatief gesprek gevoerd met de korpschef van de Regiopolitie Twente en de chef van de Divisie Recherche van dat korps. Kort na dat gesprek kreeg het driemanschap de beschikking over het MOD en MOD2-dossier van de Regiopolitie Twente en over de door het onderzoeksteam geproduceerde werkdocumenten, voor zover die (nog) in het archief aanwezig waren. Het door de Regiopolitie Twente overgelegde MOD en MOD2-dossier bleek identiek te zijn aan het eerder van het hof in Arnhem verkregen dossier.

Het grove beeld dat in eerste instantie door de ter beschikking gestelde dossiers werd opgeroepen, was dat bij de politie ongeveer 200 kinderen als slachtoffers in het MOD- en het MOD2-onderzoek in beeld zijn geweest, waarvan ongeveer de helft niet geïdentificeerd kon worden of bij nader inzien geen slachtoffer bleek te zijn. Met betrekking tot de overgebleven kinderen is het driemanschap nagegaan of de politie daarvan een verklaring heeft opgenomen en zo ja, of die verklaring voorkomt in het MOD-dossier en/of in het MOD2-dossier.

§ 2.2 Verbreding van de onderzoeksvraag; ondersteuning van een Evaluatie Team

Het driemanschap stelde begin 2007 vast dat zich, hetzij in het MOD-dossier, hetzij in het MOD2-dossier, hetzij in beide dossiers, één of meer documenten bevonden met betrekking tot het merendeel van de door de heer Crombag in zijn rapportage aan de rechter-commissaris opgesomde 'niet met name genoemde kinderen'. Het betrof hoofdzakelijk (imprimé) aangiftes van ouders van slachtoffers, uitgewerkte studioverhoren van slachtoffers en een enkele op andere wijze opgenomen verklaring van een slachtoffer. Met deze vaststelling had de opgeworpen vraag verwoord in de opdracht van het College van procureurs-generaal reeds voor een belangrijk deel beantwoord kunnen worden.

Het driemanschap constateerde bij een nadere analyse van het aan de rechter voorgelegde dossier echter ook dat zich in het politiearchief (op het eerste gezicht relevante) stukken bevonden, die niet ter kennis van de rechter waren gebracht. Hetzelfde gold voor een aantal in het politiejournaal vastgelegde onderzoeksverrichtingen, waarvan het driemanschap heeft moeten vaststellen dat daarvan geen proces-verbaal was opgemaakt.

⁹ Omdat de advocaat-generaal van het Ressortsparket Arnhem voor wat betreft het opsporingsonderzoek geen extra inbreng heeft gehad, heeft het driemanschap van een toelichtend gesprek met hem afgezien.

Daar kwam bij dat de heer Crombag in het op 5 oktober 2006 met hem gevoerde gesprek de mogelijkheid opperde dat verklaringen van slachtoffers na de terechtzitting aan het dossier toegevoegd zouden zijn.

Vorenstaande was voor het driemanschap aanleiding om zich voor onder andere de inventarisatie en vergelijking van de politie- en justitiedossiers vanaf maart 2007 te doen bijstaan door een multidisciplinair vanuit een vijftal politieregio's samengesteld Evaluatie Team, met ervaring in de evaluatie van grootschalige onderzoeken, onder leiding van hoofdinspecteur van Regiopolitie Zuid-Holland-Zuid de heer G.C.E. Jonkheijm en landelijk officier van justitie forensische research mevrouw mr. E.E. van der Bijl. Bij deze inventarisatie en vergelijking is ook een door één van de advocaten van de verdachten ter beschikking gesteld dossier betrokken.

De inspanningen die nodig waren om over alle informatie te kunnen beschikken, die het Evaluatie Team voor de inventarisatie en vergelijking nodig had, in het bijzonder voor het toegankelijk krijgen van informatie die zich niet in het aan de rechter voorgelegde dossier bevond, hebben meer tijd gekost dan het driemanschap wenselijk achtte.

Gaandeweg het onderzoek bleek dat zich bij de Regiopolitie Twente en het Arrondissementsparket Almelo nog stukken en audio- en videobanden bevonden, waarover het driemanschap niet de beschikking had. Ook bleken op een computer van de Regiopolitie Twente (T-schijf) nog digitale bestanden te staan, waarvan het driemanschap niet eerder kennis had kunnen nemen¹⁰. Bij het verzoek aan politieambtenaren die destijds deel uitmaakten van het MOD- en MOD2-team om eventueel nog aanwezige persoonlijke documenten aan het onderzoeksteam ter beschikking te stellen, kwam naar voren dat die documenten volgens de bevraagde politieambtenaren inmiddels waren vernietigd.

Vorengenoemde inventarisatie en vergelijking door het Evaluatie Team bracht aan het licht dat de door het College van procureurs-generaal gestelde onderzoeksvraag, restrictief geïnterpreteerd, mogelijk negatief beantwoord zou moeten worden, maar dat bij een wat extensievere interpretatie van de onderzoeksvraag

“Is aan de rechter relevante informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden?”

het antwoord wellicht anders zou kunnen zijn.

Op basis van deze constatering heeft het driemanschap besloten om de onderzoeksoopdracht te verbreden tot de hiervoor geformuleerde vraag.

Ter completering van zijn beeld van het in 1999 opgestarte opsporingsonderzoek heeft het driemanschap ook gesproken met de door het hof als getuige gehoorde deskundigen (psycholoog, orthopedagoge en twee medewerkers van de toenmalige Centrale Recherche Informatiedienst), met de huidige advocaat van vader, met de advocaat van de op de tenlastelegging vermelde slachtoffers van de drie verdachten en met de oud-huisarts die als woordvoerder optrad voor de slachtoffers van M.P.M. en D.M, die niet in de tenlastelegging in de MOD2-zaak zijn opgenomen.

Voorts heeft het driemanschap gesproken met een viertal leden van het MOD- en MOD2-team van de Regiopolitie Twente. Tot slot heeft het driemanschap in de laatste fase van zijn onderzoek nogmaals gesproken met de officier van justitie en met de dagelijks teamleider van het MOD2-onderzoek, alsmede - telefonisch - met de algemeen teamleider van dat onderzoek.

¹⁰ Op 13 juni 2007 werden nog belangrijke documenten verkregen van de officier van justitie, waaronder een compleet MOD en MOD2-schaduw dossier. Op 4 en 16 juli 2007 ontving het driemanschap van de Regiopolitie Twente ruim 80 videobanden en bijna 200 audiobanden en op 18 september 2007 werden daaraan desgevraagd nog de digitale bestanden toegevoegd die zich bevonden op de T-schijf van een computer van de Regiopolitie Twente.

Hoofdstuk III

Het opsporingsonderzoek

§ 3.1 MOD

Op 9 juli 1998 start de Regiopolitie Twente – in overleg met het Openbaar Ministerie te Almelo - een opsporingsonderzoek tegen twee dochters van vader en moeder, de toen 12-jarige M.P.M. en de toen 10-jarige D.M. Het gezin woont op dat moment in Enschede. De meisjes worden ervan verdacht ontuchtige handelingen te hebben gepleegd met tal van jonge buurkinderen. De moeder van één van die buurkinderen verklaart in dat onderzoek onder andere dat M.P.M. aan haar dochter had verteld: “Mijn vader heeft dat zelf met ons gedaan en doet dat nog. Mijn oudste zus doet dat ook met andere kinderen want die past vanavond ook weer op een kind en dan weet ik niet wat er gebeurt. Ik doe het niet.”¹¹ Tussen 9 juli 1998 en 17 mei 1999 doen zes ouders van twaalf jonge kinderen bij de Regiopolitie Twente aangifte van seksueel misbruik van hun kinderen door M.P.M. en D.M. Deze aangiftes worden behandeld door één van de afdelingen jeugd- en zedenzaken van de Regiopolitie Twente. Deze afdeling hoort in die periode drie van de betrokken jonge kinderen persoonlijk.

De zeven naast de dochters in de tenlastelegging van het MOD2-onderzoek opgenomen slachtoffers zijn ook slachtoffer in het MOD-onderzoek. De meisjes F.¹² en G. (dan 9 jaar oud) worden in dat kader op 14 september 1998 in persoon gehoord, het elfjarig jongetje D. op 13 september 1999. De vader van het vijfjarig jongetje H. doet op 5 augustus 1998 aangifte tegen M.P.M. en D.M., de moeder van G. op 16 september 1998 en de moeder van een dan 3 jarig jongetje¹³ op 5 februari 1999. De vaders van het 11-jarig jongetje C., van D. en van het 12-jarig meisje E. vullen op 28 juni en 12 oktober 1999 een imprimé-aangifte in. In geen van deze documenten wordt gesproken over betrokkenheid van vader, moeder en oom bij het door M.P.M. en D.M. gepleegde seksueel misbruik¹⁴. Oom en diens woning aan de Poolmansweg te Enschede worden in het MOD-onderzoek niet één keer genoemd.

Beide dochters worden op 17 mei 1999 aangehouden. In verband met hun uithuisplaatsing verblijven de twee zusjes vanaf oktober 1998 in een orthopedagogisch instituut te Oldenzaal. Het oudste zusje in de hoofdvestiging en het jongste zusje in een dependance. M.P.M. bezoekt vanuit dat instituut het Agrarisch Opleidings Centrum te Enschede en D.M. zit op een school voor moeilijk lerende kinderen in Oldenzaal. Beide meisjes zijn door de kinderrechter onder toezicht gesteld.

Op de dag van de aanhouding verklaart M.P.M. dat ze ook zelf seksueel misbruikt is, maar ze zegt er niet bij door wie. Op 2 juni 1999 brengt de Regiopolitie Twente de aanhouding van M.P.M. en D.M. in de publiciteit. Twee dagen daarvoor zijn de ouders van de slachtoffers over de aanhouding geïnformeerd, waaronder de ouders van F. Na overleg met haar ouders wordt dit meisje tezamen met haar twee jaar jongere zus uitgenodigd voor een aanvullend verhoor op 2 juni 1999 in de huiskamer van het politiebureau. F. verklaart tijdens dat verhoor dat vader in de winter van 1998¹⁵ zijn dochters niet alleen zou hebben aangemoedigd seksuele handelingen met haar te plegen, maar dat hij daarbij ook had gedreigd met geweld, onder andere door haar te blinddoeken en door een pistool tegen haar hoofd te houden. Dit was zes keer gebeurd. F. beschuldigt niet de oom¹⁶.

In feite markeert deze verklaring het begin van het MOD2-onderzoek.

¹¹ In de context van het volledige citaat is het waarschijnlijker dat D.M. dit gezegd heeft. Er is nader onderzoek gedaan of met oudste zus M.P.M. of halfzus A. bedoeld werd; het MOD(2)-team is daar niet goed uitgekomen.

¹² Om privacyredenen zullen namen van slachtoffers niet in dit rapport worden opgenomen. De letters verwijzen naar de letters van de zakendossiers m.b.t. deze slachtoffers.

¹³ Dit in september 1995 geboren jongetje zal later als slachtoffer in de tenlastelegging worden opgenomen, van welk deel van de tenlastelegging rechtbank en hof de verdachten overigens zullen vrijspreken. Met betrekking tot dit jongetje is geen zakendossier gemaakt. Dit kind zal verder in dit rapport worden aangeduid als kleuter.

¹⁴ Op 14 september 1998 wordt G. door de politie gehoord. Zij verklaart boven in de slaapkamer door M.P.M. en D.M. seksueel misbruikt te zijn, terwijl vader en moeder beneden televisie keken. Twee dagen later verklaart de moeder van G. bij de politie dat G. haar verteld had dat ook vader “aan haar had gezeten”. Op dat moment wordt naar aanleiding van deze verklaring van de moeder van G. geen nader onderzoek gedaan, door bijvoorbeeld aan G. te vragen wat zij precies met “aan haar zitten” bedoeld heeft.

¹⁵ Na reconstructie door het driemanschap blijkt het hier te gaan om de eerste maanden van 1998.

¹⁶ Omdat er tijdens de opname van dit verhoor op geluidsband een technische storing is opgetreden, heeft het driemanschap geen kennis kunnen nemen van het woordelijk verslag van dit verhoor.

De zaak staat vanaf dat moment in de aandacht van de media. Blijkens een artikel in het Parool van 3 juni 1999 gaat in de Enschedese Boswinkelwijk¹⁷ al jaren het gerucht dat de kinderen door hun vader seksueel misbruikt zouden zijn. De krant citeert een niet met name genoemde buurtbewoner: "Kinderen doen zoiets niet uit zichzelf. Die meisjes hebben andere kinderen willen straffen voor wat hun vader hun heeft aangedaan."

Het in de publiciteit brengen van de aanhouding van beide meisjes blijkt als een katalysator te werken voor het opsporingsonderzoek tegen M.P.M. en D.M. Veel ouders uit Enschedese wijken waar de ouders van M.P.M. en D.M. hebben gewoond, leerkrachten van scholen die M.P.M. en D.M. hebben bezocht en begeleiders van instellingen waar M.P.M. en D.M. hebben verbleven, nemen contact op met de politie om van hun ongerustheid blijk te geven. Gezien de groeiende omvang van het opsporingsonderzoek, met name doordat M.P.M., en D.M. steeds meer namen van door hen misbruikte kinderen noemen, wordt door de Regiopolitie Twente na overleg met het openbaar ministerie een team met de naam 'MOD' geformeerd. Als het tegen M.P.M. en D.M. opgemaakte proces-verbaal op 22 september 1999 wordt afgesloten, zijn er nog 17 aangiftes aan het dossier toegevoegd, betrekking hebbend op 27 kinderen. Deze aangiftes bestaan ten dele uit ingevulde imprimé processen-verbaal. Drie kinderen uit één gezin zijn in de studio gehoord. Van twee kinderen is een relaas van een gesprek in het proces-verbaal opgenomen. Daarnaast zijn in dit onderzoek enkele getuigen gehoord.

Na sluiting van het MOD-onderzoek op 22 september 1999 ontvangt de Regiopolitie Twente nog 15 imprimé-aangiftes van ouders van oud-medeleerlingen van D.M. (betrekking hebbend op even zoveel kinderen) alsmede twee nagekomen aangiftes betreffende drie kinderen die geen leerling zijn van de school voor moeilijk lerende kinderen in Enschede, waarvan D.M. tot medio 1998 leerling is geweest. Laatstgenoemde aangiftes hebben (voornamelijk) betrekking op door D.M. gepleegd seksueel misbruik. Van één van deze kinderen wordt persoonlijk een verklaring opgenomen. Het naar aanleiding van dit onderzoek op de school van D.M. opgemaakte proces-verbaal wordt als bijlage gevoegd bij het proces-verbaal van het MOD2-onderzoek.

§ 3.2 MOD2

Met de door F. op 2 juni 1999 afgelegde belastende verklaring tegen vader, heeft het MOD2-onderzoek (het onderzoek tegen vader, moeder en oom) feitelijk een aanvang genomen.

Op 9 juni 1999 wordt een gerechtelijk vooronderzoek tegen vader geopend.

Op 17 juni 1999 legt D.M. een belastende verklaring af over haar oom (de broer van haar moeder).

Op 11 augustus 1999 publiceert de Nieuwe Revu een artikel over de Enschedese ontuchtzaak. Uit de mond van de moeder van de eerder genoemde kleuter wordt opgetekend: "De vader vertelde op een gegeven moment dat bij D.M. een eierstok operatief was verwijderd. Die was beschadigd, omdat er een stok in haar vagina geduwd was. Hij vertelde ze dat ze seksueel misbruikt zou zijn door iemand. D.M. heeft toen het litteken van die operatie ook aan ons laten zien. Pas veel later, toen alles boven water kwam ben ik over het verhaal gaan nadenken. Ik denk namelijk dat die vader daar meer van weet. Ik vermoed dat de zusjes zelf ook slachtoffer zijn van seksueel misbruik". In hetzelfde artikel wordt aan een psychologe de vraag voorgelegd: "Hoe verklaart u de ontuchtzaak van de twee Enschedese zusjes?" Zij antwoordt: "Als er ontucht wordt gepleegd, is de kans erg klein dat het om kinderen gaat die in een gezond seksueel klimaat opgroeien. Het zijn kinderen die bijvoorbeeld pornofilms zien, een 'vrije' seksuele opvoeding krijgen of zelf misbruikt worden. Door de aard van het misbruik van de zusjes lijkt dat in deze zaak aannemelijk."

Op 21 september 1999 wordt vader aangehouden. Op 23 september 1999 verklaart D.M. dat haar vader en moeder wisten dat zij seksspelletjes met kinderen deden, omdat zij erbij waren en daarvoor opdracht gaven. Op 24 en 28 september 1999 worden respectievelijk oom en moeder aangehouden. De Twentsche Courant Tubantia bericht daarover op basis van een door politie of openbaar ministerie uitgebracht persbericht op 29 september 1999 onder de in het persbericht weergegeven kop: "Ouders en oom zetten zusjes aan tot ontucht"¹⁸.

¹⁷ De Boswinkel is de wijk waar vader en moeder van 13-11-1997 tot 1-1-1999 hebben gewoond.

¹⁸ www.tctubantia.nl/archief

Als gevolg van de eerder beschreven activiteiten die nog in het kader van het MOD-onderzoek uitgevoerd moeten worden, heeft het opsporingsonderzoek zich tot het moment van de aanhoudingen van vader, moeder en oom, beperkt tot enige onderzoeken die in het kader van het tegen de verdachten gevorderde gerechtelijk vooronderzoek zijn verricht. Zo was er de kortstondige observatie van vader en oom, de video-observatie in de bezoekeruimte van de instelling waar M.P.M. verbleef, het af luisteren van de telefoons van vader en oom en de onderschepping van de post aan en van vader, moeder, oom, M.P.M. en D.M. Deze onderzoeken hebben geen bijdrage geleverd aan het bewijs dat vader, moeder en oom zich schuldig gemaakt hebben aan seksueel misbruik van M.P.M. en D.M. of van kinderen buiten het gezin van vader en moeder.

Na de aanhoudingen van vader, moeder en oom komt het MOD2-onderzoek in een stroomversnelling. Op zondag 3 oktober 1999 brengt de halfzus van M.P.M., A., vergezeld van haar maatschappelijk werkster, een bezoek aan M.P.M. in de penitentiaire jeugdinstelling Het Poortje te Groningen, waar M.P.M. op dat moment verblijft. M.P.M. vertelt A. tijdens dat bezoek dat zij door haar vader is verkracht. Na op 5 oktober 1999 telefonisch te hebben aangekondigd met de politie over haar vader te willen spreken, legt M.P.M. op 8 oktober 1999 een belastende verklaring af over haar vader, haar moeder en haar oom. Zij verklaart onder andere dat zij door haar vader meermalen is verkracht¹⁹. Op 6 januari 2000 trekt zij die verklaring, na ontvangst van een brief van vader weer in. Het driemanschap gaat in § 7.2. nader op de kwestie van de intrekking van de aangifte in.

(MOD)

Op 12 oktober 1999 behandelt de Rechtbank te Almelo de strafzaak tegen M.P.M. met gesloten deuren. Tegen D.M. is geen strafvervolgning mogelijk omdat de feiten zouden zijn begaan voordat zij de leeftijd van twaalf jaar had bereikt.

Op 14 oktober 1999 wordt op drie locaties huiszoeking gedaan. Deze huiszoekingen leveren geen informatie op die de afgelegde verklaringen met betrekking tot seksueel misbruik ondersteunen. Medio oktober 1999 bereiken de politie signalen dat twee andere jonge kinderen, een jongen en een meisje van 11 jaar (C. en E.), tegenover hun respectievelijke ouders hadden verteld over betrokkenheid van de drie volwassen verdachten bij de door M.P.M. en D.M. gepleegde ontuchtige handelingen. Beide kinderen leggen voor de verdachten belastende verklaringen af. C. verklaart onder andere dat hij door zowel vader als oom in hun respectievelijke woningen is verkracht. E. verklaart dat zij door vader is verkracht en dat oom ontucht met haar heeft gepleegd. Wat het driemanschap in de tot dusver opgetekende beschuldigingen opvalt, is dat sommige daarvan frappante overeenkomsten vertonen (vastbinden, pistool, blinddoek, gefilmd worden).

Omdat de tegen de verdachten in het MOD2-onderzoek gerezen verdenkingen voor een belangrijk deel berusten op bovengenoemde verklaringen van F., C., en E., zal in § 3.3 afzonderlijk aandacht worden besteed aan de totstandkoming van deze verklaringen.

(MOD)

Op basis van het strafrechtelijk onderzoek tegen M.P.M. wordt zij op 26 oktober 1999 door de Rechtbank te Almelo veroordeeld tot jeugddetentie voor de duur van zes maanden en wordt haar de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen voor de duur van twee jaren opgelegd²⁰. De rechtbank overweegt onder andere: "Verdachte, van wie aannemelijk is dat zij zelf het slachtoffer is geweest van seksueel misbruik, heeft op zeer jeugdige leeftijd een groot aantal (zeer jonge) kinderen, zowel jongens als meisjes, seksueel misbruikt."

Na een pro-forma zitting van de Rechtbank in Almelo op 21 december 1999 bericht de Twentsche Courant Tubantia de daaropvolgende dag dat de officier van justitie ter zitting onder meer had gezegd dat de ouders zich ook hebben schuldig gemaakt aan het plegen van ontucht met andere kinderen²¹. Op drie na, waren alle verklaringen van de in het MOD2-onderzoek genoemde slachtoffers toen al afgelegd. Op 21 december 1999 wordt een gerechtelijk vooronderzoek geopend naar de betrokkenheid van de verdachten bij het vervaardigen c.q. in het bezit hebben van kinderporno²². De verdachten worden in verband daarmee ter terechtzitting aangehouden. Dit onderzoek heeft geen materiaal opgeleverd dat de aangiftes van de slachtoffers kan ondersteunen.

¹⁹ Tot dat moment wilde M.P.M. niet van betrokkenheid van vader, moeder en/of oom bij het door haar gepleegde seksueel misbruik weten.

²⁰ LJN AA 3913

²¹ www.tctubantia.nl/archief

²² Dit onderzoek wordt ook wel MOD3 genoemd.

Het driemanschap heeft uit het politiejournaal kunnen opmaken, dat de politie op 3 en 4 februari 2000 bewoners van aangrenzende woningen van de woning van oom aan de Poolmansweg heeft benaderd met de vraag om nadere informatie over het seksueel misbruik dat in de woning van oom zou hebben plaatsgevonden. Het resultaat daarvan was negatief. Op 11 april 2000 wordt het MOD2-opsporingsonderzoek afgesloten en wordt het eindproces-verbaal ingeleverd bij de officier van justitie in Almelo. De verhoren in opdracht van de rechter-commissaris van M.P.M. en D.M. op 31 augustus 2000, zijn bij afzonderlijk proces-verbaal aan het proces dossier toegevoegd²³.

§ 3.3 In het MOD2-onderzoek afgelegde verklaringen

Tijdens het voorbereiden van het studioverhoor van de eerder genoemde drie kinderen die over seksueel misbruik door de drie aangehouden volwassenen hadden verklaard, F. C. en E., wordt tevens gekeken of mogelijk ook andere slachtoffertjes van M.P.M. en D.M. door de drie volwassen verdachten seksueel misbruikt zouden kunnen zijn. Besloten wordt om kinderen in de studio te horen die door M.P.M. en D.M. zijn genoemd en die aan één of meer van de volgende criteria voldoen:

- a. kinderen die veelvuldig met D.M. en/of M.P.M. omgingen, met D.M. en/of M.P.M. speelden en bij hun ouders thuis kwamen;
- b. kinderen die in eerste instantie al iets hadden aangegeven over seksueel misbruik in de richting van de ouders van D.M. en M.P.M. en
- c. kinderen die vreemd gedrag vertoonden en/of met wie het slecht ging.

De drie eerder genoemde kinderen F. C. en E. voldoen in ieder geval aan deze criteria.

Op 20 oktober 1999 is slachtoffer C. in de studio gehoord. Slachtoffer E. een dag later. Slachtoffer F. is op 18 november 1999 in de studio verhoord. Deze drie slachtoffers hebben gemeen dat zij hun voor één of meer verdachten belastende verhaal hebben verteld vóórdat zij in de studio worden verhoord. Vervolgens hebben in de maanden november en december 1999 nog twintig studioverhoren met andere kinderen plaatsgevonden op basis van de eerder door de officier van justitie geformuleerde drie criteria. Hieronder bevinden zich ook de studioverhoren van de slachtoffers D. en H. Eén studioverhoor heeft in januari 2000 plaatsgevonden (slachtoffer G.) en twee van eerder genoemde slachtoffers (slachtoffer D. en H.) zijn in februari 2000 voor de tweede keer in de studio verhoord, in het ene geval omdat de eerste keer onvoldoende was doorgevraagd en in het andere geval omdat in het eerste studioverhoor geen zinnig gesprek met het betreffende kind was te voeren. Deze laatstgenoemde kinderen, D., G. en H., hebben gemeen dat zij voorafgaand aan het studioverhoor niet een belastende verklaring over vader, moeder en/of oom hebben afgelegd.

Acht van de 24 in de studio verhoorde kinderen (waaronder de zes die – naast de beide dochters en de kleuter – in de tenlastelegging met name worden genoemd), allen ook slachtoffer van M.P.M. en/of D.M., leggen tijdens hun verhoor voor de verdachten belastende verklaringen af. Buiten de drie hiervoor genoemde kinderen, F., C. en E., gaat het om het meisje G. (9 jaar) en de jongens D. (11 jaar) en H. (6 jaar). Van de kleuter die daarnaast in de tenlastelegging wordt genoemd, is uitsluitend een verklaring van de moeder opgenomen. De twee andere belastende verklaringen worden afgelegd door het zusje van F. en door het broertje van E. De overige zestien in de studio verhoorde kinderen leggen geen belastende verklaringen af tegen vader, moeder en oom²⁴.

Opgemerkt dient te worden, dat geen enkel concreet geval van seksueel misbruik van andere kinderen dan M.P.M. en D.M. bevestiging vindt in een onafhankelijke verklaring van iemand anders die bij het plegen van dat seksueel misbruik aanwezig is geweest. Bovendien worden antwoorden op vragen als 'wat', 'wie', 'waar', 'wanneer', 'op welke wijze', 'waarom', 'waarmee' worden niet of slechts zeer summier in de door de kinderen afgelegde verklaringen aangetroffen. Een gevolg van gebrek aan detaillering is, dat het nauwelijks mogelijk is nader onderzoek in te stellen naar de vraag of hetgeen verklaard wordt gebeurd kan zijn of niet.

Op 15 november 1999 benoemt de met het gerechtelijk vooronderzoek belaste rechter-commissaris een psycholoog/psychotherapeut als deskundige. De rechter-commissaris draagt de psycholoog op om hem voor te lichten over de betrouwbaarheid van de getuigenverklaringen van een aantal kinderen die vanaf 15 november 1999 worden gehoord in de verhoorstudio door leden van het bij de Politie Twente bekend zijnde "MOD(2)-team".

²³ De zusjes zijn verhoord in de instelling waar zij op dat moment verbleven, in een zgn. "one-way screenroom". De advocaten van de verdachten, de officier van justitie en de rechter-commissaris waren achter het scherm getuige van deze verhoren.

²⁴ Met de kanttekening dat twee kinderen wel verklaarden dat vader en moeder M.P.M. en D.M. hun gang lieten gaan het bij het plegen van 'vieze' spelletjes.

Dezelfde dag wordt ook de echtgenote van deze psycholoog, verder te noemen psychotherapeute, door de rechter-commissaris als deskundige benoemd. Zij krijgt als opdracht de rechter-commissaris bij te staan bij de voorbereiding en het afnemen van de verhoren van een groot aantal kinderen.

Maart 2000 overlegt de door de rechter-commissaris als deskundige benoemde psycholoog zeven onderzoeksverslagen²⁵ met betrekking tot even zoveel in de studio verhoorde kinderen. Zes van deze kinderen zijn als slachtoffer opgenomen in de tenlastelegging. In drie gevallen concludeert de psycholoog dat delen van de door deze kinderen afgelegde verklaringen betrouwbaar en geloofwaardig zijn te achten. In alle andere gevallen concludeert de psycholoog dat de afgelegde verklaringen onbetrouwbaar en/of ongeloofwaardig zijn of dat de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid daarvan niet meer is vast te stellen.

De psycholoog onderkent hierbij als belangrijk probleem dat de mate van onderlinge beïnvloeding van de kinderen niet goed vastgesteld kan worden.

Het samenvattende proces-verbaal van de 24 studioverhoren is opgemaakt op 13 maart 2000.

M.P.M. en D.M. zijn gedurende het opsporingsonderzoek niet in een studio verhoord, maar in de instellingen waar zij op dat moment verbleven. In het MOD-onderzoek zijn M.P.M. en D.M. in de periode van 17 mei tot 10 augustus 1999 respectievelijk 12 en 24 keer als verdachte gehoord. Na afsluiting van het onderzoek tegen hen zelf zijn zij in het MOD2 onderzoek nog vier keer als verdachte gehoord en vanaf 4 november 1999 nog zes respectievelijk vijf keer als getuige. M.P.M. en D.M. zijn in de meeste van vorengenoemde verhoren telkens door dezelfde verbalisanten verhoord, dat wil zeggen één verhoorkoppel voor zowel M.P.M. als D.M., waarbij doorgaans ook een begeleider aanwezig was van de instelling waar de zusjes verblijf hielden. Deze in de rechtepraktijk ongebruikelijke wijze van verhoren heeft er blijkens de verbatim-verslagen van die verhoren toe geleid dat informatie verkregen uit het verhoor van het ene zusje in mededelende zin werd ingebracht in het verhoor van het andere zusje. Dat heeft ertoe geleid dat de authenticiteit van de door de zusjes als aangeefsters/getuigen tegen hun ouders en oom afgelegde belastende verklaringen niet meer goed kan worden beoordeeld. De heer Crombag en twee nog nader te noemen ambtenaren van de toenmalige Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) hebben zware kritiek op deze wijze van verhoren uitgeoefend. Het hof was echter van mening dat niet aannemelijk was geworden dat de verklaringen door (onder andere) de gebruikte verhoormethoden dusdanig waren beïnvloed, dat de inhoud van deze verklaringen daarom niet meer als waarheidsgetrouw kon worden beschouwd.

Een tweede opmerking die het driemanschap over de verhoren van M.P.M. en D.M. als aangeefsters/getuigen wil maken, is dat naar zijn mening veelal onvoldoende is doorgevraagd om de feiten waarover de zusjes verklaren op een zodanige wijze in kaart te brengen dat iedere twijfel daarover bij voorbaat wordt weggenomen. Het driemanschap noemt als voorbeeld de belastende verklaring van D.M., afgelegd op 23 september 1999, waarin onder andere wordt gesproken over de aanwezigheid van vader en moeder bij een spelletje waaraan behalve M.P.M. en D.M. ook twee andere jongetjes (waaronder slachtoffer H.) en het meisje G. deelnamen. D.M. heeft het over een blinddoek en met het hoofd in het water gaan om een snoepje te pakken. De verhoorster associeert het afdoen van de blinddoek echter met andere dingen, namelijk met het klaar zijn met 'seksdingen'. D.M. verklaart in reactie op de associatie van de verhoorster dat als het snoepje niet lukte, zij bij de kinderen stokjes in hun plasser of poeperd moest doen. Hoe dit feit ook moet worden geduid, opmerkingswaardig is dat alle bij dit spel aanwezigen door de politie zijn gehoord, maar dat niemand met een woord over deze gemeenschappelijke ervaring heeft gesproken²⁶.

Het relaas proces-verbaal van het MOD-onderzoek d.d. 22 september 1999 zegt over de verhoren van M.P.M. en D.M. als verdachten: "Op advies van geraadpleegde deskundigen hebben de verhoren zeer voorzichtig plaats gevonden. Gevolg hiervan is dat in de processen-verbaal van verhoor namen en plaatsen willekeurig vermeld staan. In verband met de psychische gesteldheid van de verdachte meisjes M.P.M. en D.M. werd het onderzoeksteam door deskundigen geadviseerd om hen min of meer uit eigen initiatief te laten verklaren. Doorvragen werd ten eerste ontraden, omdat dit bij M.P.M. en D.M. zou kunnen leiden tot een toestand van psychose. Derhalve was het niet mogelijk om hierin enig structuur aan te brengen."

²⁵ Dit betreft de slachtoffers C., D., E., het jongere broertje van E., F. G. en H. De psycholoog heeft blijkens eigen opgave de rechter-commissaris eveneens kort verslag gedaan van de door hem bekeken videobanden van de overige 17 in de studio verhoorde kinderen. Laatstgenoemde verslagen bevinden zich niet in één van de aan het driemanschap overhandigde dossiers.

²⁶ Volledigheidshalve merkt het driemanschap op dat D.M. haar beschuldigingen een aantal keren heeft herhaald.

Vader is op 3 juni 1999 als getuige gehoord en in de periode van 21 september 1999 tot en met 20 januari 2000 31 keer als verdachte. Moeder is op 3 juni en 21 september 1999 als getuige gehoord en in de periode van 28 september 1999 tot en met 13 januari 2000 eveneens 31 keer als verdachte. Oom is in de periode van 24 september 1999 tot en met 3 februari 2000 25 keer als verdachte verhoord. Over deze verhoren worden opgemerkt dat de drie verdachten de hen ten laste gelegde feiten in grote lijnen hebben ontkend.

In het getuigendossier bevinden zich ruim 90 getuigenverhoren van familie, burens, vrienden, leraren, begeleiders, enz.

Tot slot zijn in het aan de officier van justitie overgelegde dossier een aantal subdossiers opgenomen met betrekking tot uitgevoerde nevenonderzoeken. Deze subdossiers maken deel uit van het dossier zoals dat aan rechtbank en hof is overgelegd.

§ 3.4 Enkele opmerkingen bij het opsporingsonderzoek

Het driemanschap acht het weinig zinvol om een uitgebreidere samenvatting te geven van de door het MOD2-team verrichte onderzoeksactiviteiten. In het omvangrijke proces-verbaal van dit veelomvattende opsporingsonderzoek wordt daarvan immers uitvoerig verslag gedaan. Het driemanschap heeft daarentegen wel de behoefte melding te maken van enkele thema's die tijdens het opsporingsonderzoek een belangrijke rol hebben gespeeld en naar het oordeel van het driemanschap om die reden het vermelden waard zijn. Ook zal in deze paragraaf iets gezegd worden over de rol van het openbaar ministerie tijdens het opsporingsonderzoek en over de onderzoeksactiviteiten die hebben plaatsgevonden nadat het proces-verbaal van het MOD2-onderzoek bij de officier van justitie was ingeleverd.

§ 3.4.1 Inschakeling deskundigen

In Twente werken politie en hulpverlening in die tijd nauw met elkaar samen in het Kernteam Grootchalig Ontucht, onder voorzitterschap van de GGD (jeugdgezondheidszorg). Andere deelnemers aan dit team zijn een kinderarts²⁷, bureau jeugdzorg, bureau slachtofferhulp, het RIAGG, maatschappelijke dienstverlening en de politie. In dit team is het MOD(2)-onderzoek veelvuldig onderwerp van gesprek geweest. Het doel daarvan was om activiteiten van politie en hulpverlening op elkaar af te stemmen²⁸. Zo is er bijvoorbeeld in overleg met het Kernteam Grootchalig Ontucht besloten tot een wijksgewijze aanpak van het opsporingsonderzoek met een sterke focus op de hulpverlening aan de slachtoffers.

Op 15 juni 1999 vraagt het MOD team consult van een orthopedagoge, welke later - op 6 februari 2002 - door het hof in Arnhem als getuige-deskundige wordt gehoord. Deze orthopedagoge, thans bijzonder hoogleraar preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling en ondermeer lid van de later dat jaar opgerichte Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken, heeft de officier van justitie en het team een aantal malen over verschillende onderwerpen van advies gediend. Blijkens het politiejournaal heeft de orthopedagoge het team onder andere geadviseerd over de verhoren van M.P.M. en D.M., over de studioverhoren van de andere kinderen en over de verhoren van de verdachten. Begin 2001 heeft de orthopedagoge op verzoek van de officier van justitie haar geadviseerd ten aanzien van een deelaspect van de verklaringen van twee niet eerder gehoorde mogelijke slachtoffers en heeft zij daartoe de videobanden van de studioverhoren bekeken. Deze slachtoffers werden gehoord in het kader van het onderzoek naar de vervaardiging van kinderporno (MOD3) en staan niet op de tenlastelegging in de MOD2-zaak²⁹.

²⁷ Deze arts heeft ook een aantal slachtoffers medisch onderzocht.

²⁸ In de Aanwijzing bejegening slachtoffers zedendelicten (Stcrt. 1999, 174) wordt over de Hulpverlening het volgende gezegd: Van de politie wordt samenwerking gevraagd waar het gaat om de hulpverlening aan slachtoffers. Dat brengt met zich mee dat de politie op een goede manier participeert in regionale hulpverleningsnetwerken en goede operationele contacten onderhoudt met hulpverleningsinstellingen. Het is de zorg van de behandelend opsporingsambtenaar om te bewerkstelligen dat hulpverlening aansluit op het politieke traject.

²⁹ Het driemanschap ontleent zijn informatie over de inzet van de orthopedagoge aan het politiejournaal. Het driemanschap heeft daarover met de orthopedagoge gesproken. Zij kan zich naar beste weten niet herinneren dat zij zich inhoudelijk met de Enschedese ontuchtzaak heeft bemoeid.

Najaar 1999 zoekt de teamleiding contact met twee gedragskundigen van de toenmalige Centrale Recherche Informatiedienst (CRI). De een is een executief politieambtenaar die (onder andere) een opleiding gedragskundige advisering van recherchet teams bij de FBI in de Verenigde Staten van Amerika heeft gevolgd; de ander is psycholoog-jurist.

Beiden zijn eveneens lid van de in oktober 1999 door de 'Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' in het leven geroepen Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken. Het team verzoekt beide gedragskundigen om ondersteuning bij het verhoor van de ontkenkende verdachten. Op 5 januari 2000 laten de gedragskundigen zich in Enschede over het verloop van het onderzoek informeren. Op basis van de met de leiding van het MOD2-team gevoerde gesprekken, van de door het team overgelegde dossierstukken waaronder een aantal door M.P.M. en D.M. afgelegde verklaringen en van een door hen bekeken video-opname van een familiefeest waarop de verdachten te zien zijn, concluderen de gedragskundigen dat veel vragen suggestief zijn gesteld. Hierdoor is niet meer te achterhalen wat de kinderen uit eigen wetenschap hebben verklaard.

Voorts concluderen zij dat uit de processen-verbaal niet duidelijk wordt wat de vraagstelling is, zodat niet kan worden achterhaald hoeveel informatie wordt prijsgegeven en dat M.P.M. en D.M. door dezelfde verhoorders zijn verhoord. Omdat in de processen-verbaal vaak is te lezen wat 'de andere verdachte' heeft verklaard of wil gaan verklaren, is volgens de CRI-deskundigen niet meer te achterhalen wat de kinderen uit eigen wetenschap hebben verklaard. Gelet op deze bezwaren tegen het opsporingsonderzoek hebben beide gedragskundigen ethische problemen met het bedenken van een strategie voor het verhoor van de volwassen verdachten. Zij sturen op 7 januari 2000 deze bevindingen, ook vergezeld van concrete aanbevelingen, aan de dagelijks teamleider van het MOD2-onderzoek. Teamleiding en officier van justitie hebben daarna op geen enkele wijze meer persoonlijk of schriftelijk contact gehad met de gedragsdeskundigen over de inhoud van vorengenoemde rapportage.

In de rapportage van de CRI worden ook enkele opmerkingen gemaakt over de rol van de orthopedagoge in het MOD2-onderzoek. De rechter heeft van deze rapportage kennis kunnen nemen, omdat die rapportage na een daartoe strekkend verzoek van de verdediging in opdracht van de rechtbank d.d. 17 januari 2001 door de officier van justitie aan de processtukken is toegevoegd.

Al genoemd zijn de door de rechter-commissaris benoemde deskundigen, de psycholoog, de psychotherapeute en de heer Crombag, welke laatste op 10 oktober 2000 door de rechter-commissaris als deskundige is benoemd om onderzoek te doen naar de betrouwbaarheid van de door M.P.M. en D.M. afgelegde verklaringen.

Tot slot verdient vermelding dat twee leden van het MOD(1) team zich op 21 juni 1999 hebben laten voorlichten over het verhoor van M.P.M. en D.M. door een in dissociatieve stoornissen gespecialiseerde psycholoog/psychotherapeute te Den Dolder.

Het driemanschap is ervan overtuigd dat officier van justitie en teamleiding al het mogelijke hebben gedaan om zich in dit opsporingsonderzoek van deskundige hulp te verzekeren. Het driemanschap is echter ook van mening dat er binnen het team onvoldoende oog is geweest voor het feit dat de belangen van de opsporing en de belangen van de hulpverlening niet altijd hand in hand gaan. Het driemanschap noemt als treffend voorbeeld van vermenging van waarheidsvinding en hulpverlening het verhoor in de studio van slachtoffer G. G. brengt tijdens dat verhoor tekeningen in die zij tijdens haar therapie bij de Sociaal Pedagogische Dienst (SPD) Twente heeft gemaakt. De tekeningen hebben betrekking op het met G. gepleegde seksueel misbruik. G. heeft het daar voorafgaand aan haar verhoor uitvoerig met haar therapeute over gehad. Twee medewerkers van SPD Twente, een maatschappelijk werkster en een orthopedagoge, kijken bovendien het studioverhoor live mee³⁰. Deskundigen die zich sterk maakten voor het belang van de waarheidsvinding vonden bij het team minder gehoor.

Het driemanschap tekent hierbij aan dat het hof heeft erkend dat bij vorengenoemde werkwijze een belangenafweging is gemaakt tussen enerzijds het belang dat de verdachten hebben bij het achterwege blijven van beïnvloeding van mogelijke getuigen en/of slachtoffers en anderzijds de belangen die de kwetsbare, jeugdige slachtoffers en hun ouders hebben bij tijdige hulpverlening. Naar het oordeel van het hof is niet aannemelijk geworden dat als gevolg van voormelde belangenafweging sprake is geweest van een onaanvaardbare relevante beïnvloeding van verklaringen van getuigen en slachtoffers.

³⁰ Bron: Rapport psycholoog over slachtoffer G.

§ 3.4.2 Beïnvloeding van, in het kader van het MOD2-onderzoek. afgelegde belastende verklaringen

De psycholoog en later ook de heer Crombag wijzen er – geheel onafhankelijk van elkaar – op dat slachtoffers beïnvloed kunnen zijn door bijvoorbeeld de media en/of door hun omgeving. Een belangrijke vraag is bijvoorbeeld of de slachtoffers C. en E. op de hoogte konden zijn van de eerder door F. afgelegde verklaring³¹.

Hoewel dit thema ter terechtzitting uitvoerig aan de orde is geweest³², schenkt het driemanschap hieraan in het kader van de beeldvorming van het opsporingsonderzoek toch enige aandacht, in het bijzonder omdat uit het aan de rechter voorgelegde dossier niet blijkt dat gericht rechercheonderzoek naar eventuele beïnvloeding is gedaan³³. Zo is in vrijwel geen enkele verklaring van slachtoffers of ouders van slachtoffers te lezen wie nog meer op de hoogte zijn van wat het slachtoffer is overkomen of met wie ze daarover hebben gesproken.

Naar de mening van het driemanschap is er veel en gedetailleerd over deze zaak gesproken. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de verklaring van een jonger zusje van slachtoffer F., afgelegd tijdens een studioverhoor op 18 november 1999. Alles wat zij over de betrokkenheid van vader, moeder en oom weet, heeft haar moeder haar verteld.

Ook een op 25 november 1999 in de studio verhoord zontje van kennissen van de ouders van M.P.M. en D.M., woonachtig in de wijk Wesselerbrink, weet te vertellen dat slachtoffer C., die in een geheel andere wijk van Enschede woont, door oom seksueel misbruikt is. Op de vraag van wie hij dat weet, antwoordt het jongetje: "Van de moeder van C".

Het driemanschap vindt het in dit verband van belang melding te maken van de volgende relaties tussen de negen slachtoffers die op de tenlastelegging staan.

- a. dochters M.P.M. en D.M. zijn slachtoffer van het seksueel misbruik gepleegd door vader, moeder en oom; daarnaast hebben zij andere kinderen, hetzij uit de buurt, hetzij van school, voor dat doel mee naar huis genomen;
- b. de slachtoffers C. en D. zijn kinderen die in een andere buurt wonen, maar op dezelfde school voor moeilijk lerende kinderen zitten, als waarop D.M. tot kort daarvoor heeft gezeten;
- c. slachtoffer E. is een kind dat in de wijk Wesselerbrink³⁴ woont, maar ook de onder b. genoemde school bezoekt;
- d. slachtoffers F., G., H. en de kleuter wonen in de wijk Boswinkel, de wijk waar vader en moeder van 13 november 1997 tot 1 januari 1999 hebben gewoond; H. is daarnaast ook leerling van de onder b. genoemde school.

Vast staat dat ouders rondom de rechtszaak tegen M.P.M. op 12 oktober 1999 contact met elkaar hebben gehad en dat voor ouders per wijk/school voorlichtingsbijeenkomsten zijn belegd. Ouders van kinderen op de genoemde school voor moeilijk lerende kinderen komen elkaar op school ongetwijfeld ook tegen. Deze school heeft in samenwerking met de politie en hulpverlening veel gedaan aan voorlichting van ouders, waarbij aangetekend moet worden dat niet is gebleken dat ouders van alle op de tenlastelegging voorkomende slachtoffers elkaar gezamenlijk op één van de op deze school georganiseerde bijeenkomsten hebben ontmoet.

³¹ De als deskundige benoemde psycholoog geeft in zijn rapport over F. enkele argumenten hoe deze beïnvloeding mogelijk heeft kunnen plaatsvinden. Uit het politiejournaal blijkt dat oud-buren van vader en moeder aan de Hazendijk de politie op 22 juni 1999 hebben verteld dat de buurtbewoner die als hoofdrolspeler in subdossier K wordt genoemd naar de nieuwe burens aan de Utrechtlaan geweest zou zijn om het gedrag van de zusjes M.P.M. en D.M. bekend te maken. Een niet eerder door de politie gehoorde getuige die zich tamelijk recent bij de huidige advocaat van vader heeft gemeld, meent te weten dat eerder genoemde buurtbewoner een goede bekende is van de vader van F. Als dit klopt, wordt het minder onwaarschijnlijk dat informatie uit de nieuwe woonomgeving van vader en moeder is overgedragen naar hun oude woonomgeving.

³² Het hof overweegt hierover dat in strafzaken als de onderhavige (een zedenzaak met een groot aantal (jonge) slachtoffers), niet is te voorkomen dat nadat de delicten in de openbaarheid zijn gekomen ten aanzien van slachtoffers en/of getuigen die naar aanleiding van publicaties over deze strafzaak aangifte doen of een verklaring afleggen, de mogelijkheid van beïnvloeding door deze publiciteit bestaat. Naar het oordeel van het hof is niet aannemelijk geworden dat sprake is geweest van een onaanvaardbare relevante beïnvloeding van verklaringen van getuigen en slachtoffers.

³³ Dit met uitzondering van de hierna te noemen verklaring van moeder E. d.d. 20 april 2000.

³⁴ Vader en moeder wonen hier van 1 november 1994 tot 13 november 1997.

Een voorbeeld van een aantoonbaar contact tussen de vaders van slachtoffers C. en E. (woonachtig in ver van elkaar gelegen wijken van Enschede) is te vinden in een getuigenverklaring van moeder E, opgenomen op 20 april 2000. Een citaat uit deze verklaring: "Op een gegeven moment kwam een kennis bij ons te vragen naar een groot artikel dat in de Nieuwe Revu stond over de K.-kinderen. Mijn man en ik zijn met die kennissen meegegaan naar hun woning. Daar was de familie C. ook. De kinderen hebben we toen naar buiten gestuurd. Zij hebben buiten gespeeld. Later zijn wij naar huis gegaan. Ik was toen even alleen met E. (E uit vervolgens een ernstige beschuldiging in de richting van vader) Ik schrok heel erg. Ik heb de familie C. gebeld. Zij zijn gekomen. We hebben toen tegen E. gezegd dat ze moest zeggen als er wat gebeurd was. E begon toen te huilen en te praten. Ze zei ook toen nog steeds: 'Je weet het nog niet half'. Ze begon toen te vertellen van het pistool. ..."

Slachtoffer E. refereert ook zelf in haar verhoor aan contact met slachtoffer C. Hij zou haar gevraagd hebben: "Doen ze met jou ook vieze dingen?".

Op 15 oktober 1999 meldt C. voor het eerst dat hij door vader, moeder en oom seksueel is misbruikt. Op 20 oktober 1999 meldt de moeder van E. een soortgelijk verhaal van haar dochter telefonisch aan de officier van justitie. Blijkens het politiejournaal heeft de politie bij een bezoek aan de familie C. vastgesteld dat de vaders van C. en E. op 18 oktober 1999 contact met elkaar hadden.

Op 22 februari 2000 komen twee ouders van leerlingen van de eerder genoemde school voor moeilijk lerende kinderen op het politiebureau om aangifte te doen wegens seksueel misbruik door een oom (die overigens op een geheel ander adres in Enschede zou wonen). Ook deze kinderen hadden zich moeten uitkleden, zouden zijn vastgebonden op een stoel en zouden bedreigd zijn met een pistool. Dit zou met een videocamera opgenomen zijn. De politieambtenaren die deze ouders te woord staan, merken in het politiejournaal op: "Rapporteurs hebben de indruk dat de kinderen op school onderling veel kletsen. Het is eigenlijk het verhaal van C."

Van enkele publicaties in de media over dit onderwerp heeft het driemanschap reeds melding gemaakt in de paragrafen 3.1 en 3.2 van dit rapport. Het driemanschap wijst in dit verband in het bijzonder op het persbericht d.d. 29 september 1999 waarin onder de kop "Ouders en oom zetten zusjes aan tot ontucht" gewag gemaakt wordt van de aanhouding van vader, moeder en oom.

Het driemanschap concludeert naar aanleiding van deze bevindingen dat niet is uit te sluiten dat onderlinge beïnvloeding van slachtoffers in dit opsporingsonderzoek een grote rol heeft gespeeld.

§ 3.4.3 De transcripties van de op video-/geluidsband opgenomen verhoren

De heer Crombag en de psycholoog hebben in hun respectievelijke rapportages gewezen op een aantal opmerkelijke verschillen tussen hetgeen slachtoffers tijdens hun verhoor hebben gezegd en hetgeen daarover aan het papier is toevertrouwd.

Het driemanschap heeft deze significante verschillen eveneens waargenomen. Hierbij plaatst het driemanschap nog de kanttekening dat in de verbatim uitwerkingen van de verhoren van D.M. d.d. 31 mei en 25 juni 1999 de meeste antwoorden van D.M. als 'onverstaanbaar' worden omschreven. Het driemanschap heeft daarentegen vastgesteld dat die antwoorden wel degelijk verstaanbaar zijn.

Het hof heeft hierover overwogen dat er verschillen bestaan tussen de weergave van verklaringen in processen-verbaal, de transcripties in de verbatim-verslagen en de bandopnamen van de verhoren, maar naar het oordeel van het hof zijn deze verschillen niet zodanig van omvang of aard dat de processen-verbaal die in deze strafzaak zijn opgemaakt daarom niet voor het bewijs zijn te gebruiken. Voorts is niet aannemelijk geworden dat politie of justitie doelbewust onjuistheden in de processen-verbaal hebben (doen) opnemen teneinde de rechter verkeerd in te lichten en/of bewijsmateriaal tegen de verdachten te "produceren".

De psycholoog merkt in een aantal van zijn rapportages over de door hem bekeken videoverhooren van jonge kinderen op, dat een rechter zich naar zijn mening uitsluitend een goed beeld van een verhoor kan vormen aan de hand van de daarvan gemaakte beelden en geluidsopnames. Het driemanschap sluit zich bij die opvatting aan. Ook het driemanschap heeft in dit onderzoek moeten vaststellen dat met het niet meekrijgen van non-verbaal gedrag en intonatie van de gegeven antwoorden veel voor de interpretatie van de verklaring van belang zijnde informatie verloren gaat. Dat klemmt temeer als de bewijsvoering in een strafzaak vrijwel uitsluitend berust op verklaringen van zeer jeugdige slachtoffers.

§ 3.4.4 De rol van het Openbaar Ministerie tijdens het opsporingsonderzoek

Het onderzoek tegen vader vangt begin juni 1999 officieel aan met een gerechtelijk vooronderzoek tegen hem.

Op 17 juni legt D.M. een belastende verklaring af tegen haar oom. Deze laatste komt daarmee in beeld als verdachte in het MOD2 onderzoek. Op 13 juli 1999 vordert de officier van justitie bij de rechter-commissaris eveneens de opening van een gerechtelijk vooronderzoek tegen oom. Binnen deze gerechtelijke vooronderzoeken vinden er met toestemming van de rechter-commissaris allerlei onderzoekshandelingen plaats, zoals het af luisteren van telefoongesprekken en het doorzoeken van de woningen van vader, moeder en oom (inclusief een doorzoeking op het werkadres van oom).

Met toestemming van het openbaar ministerie vindt op 21 september 1999 de aanhouding van vader plaats.

Wanneer op 23 september 1999 D.M. verklaart dat ook moeder aanwezig is geweest bij en opdracht heeft gegeven tot het plegen van seksuele handelingen met andere kinderen door D.M. en haar zus M.P.M. wordt ook moeder aangemerkt als verdachte in het MOD2 onderzoek.

Met toestemming van het openbaar ministerie vindt dan vervolgens op 24 september 1999 de aanhouding plaats van oom en op 28 september 1999 de aanhouding van moeder.

Alle verdachten hebben op vordering van het openbaar ministerie en na beslissing van rechter-commissaris en rechtbank een voorlopige hechtenis traject doorlopen, waarbij zij geruime tijd in de beperkingen hebben doorgebracht.

Binnen het onderzoek tegen vader, moeder en oom wordt het openbaar ministerie vertegenwoordigd door de officier van justitie die ook leider onderzoek is geweest in het MOD onderzoek, het strafrechtelijk onderzoek met als verdachten M.P.M. en haar zusje D.M.

Uit het politiejournaal en de gesprekken die het driemanschap gevoerd heeft met de diverse teamleden van het politieteam en de betreffende officier van justitie zelf, is gebleken dat er in het MOD2-onderzoek frequent overleg is geweest tussen politie en justitie over de loop van het onderzoek. Gesteld kan worden dat de zaaksofficier daadwerkelijk leiding en richting heeft gegeven aan het onderzoek. Cruciale beslissingen werden in overleg met haar genomen, waarbij flinke discussies door haar niet werden geschuwd. De officier van justitie bezocht regelmatig de briefings van het politieteam en voerde daarnaast apart overleg met de teamleiding. Zij is zich bewust geweest van de dilemma's in het opsporingsonderzoek, maar heeft zoals zij het driemanschap heeft laten weten altijd getracht zo transparant mogelijk te handelen binnen het onderzoek.

De gehele MOD(2) zaak is door de betrokken officier van justitie als een bijzondere zaak ervaren.

Het driemanschap constateert dat de wijze waarop de zaaksofficier leiding heeft gegeven aan het opsporingsonderzoek ook het risico van te grote betrokkenheid en te weinig distantie met zich heeft meegebracht. Het driemanschap baseert deze constatering allereerst op de wijze waarop de zaaksofficier gedurende het onderzoek persoonlijk contact heeft gehad met de halfzus van M.P.M. en D.M., A. en in de tweede plaats op de wijze waarop de zaaksofficier is omgegaan met de kritiek die een tweetal op verzoek van het MOD2 team geraadpleegde CRI-deskundigen hebben geuit over het opsporingsonderzoek. In plaats van het gesprek aan te gaan met deze deskundigen is onder haar verantwoordelijkheid besloten hiervan af te zien.

§ 3.4.5 Onderzoeksactiviteiten na overdracht van het proces-verbaal aan het Openbaar Ministerie (11 april 2000)

Na inlevering van het proces-verbaal heeft het MOD2-team nog een aantal onderzoekshandelingen verricht, in het bijzonder met betrekking tot het subdossier “spuiten en prikken”, waarin het mogelijk gebruik van injectienaalden op de slachtoffers onderwerp van onderzoek is geweest. Voor zover voor het onderzoek tegen de verdachten relevant, zijn de ter zake van deze onderzoekshandelingen opgemaakte processen-verbaal door de officier van justitie toegevoegd aan de processtukken, alsmede een rapportage in deze opgemaakt door het Nederlands Forensisch Instituut (verder te noemen NFI). Het betreft hier een rapportage over een door het NFI verricht onderzoek van haren van slachtoffers waaruit mogelijk kon blijken dat bewelmende stoffen waren toegediend of ingenomen³⁵.

Op 13 mei 2000 wordt Enschede getroffen door de vuurwerkramp. Deze ramp is er de reden van dat voor het MOD2-team nog slechts de dagelijks teamleider en twee politieambtenaren beschikbaar zijn. Enkele maanden later worden weer enkele medewerkers aan het team toegevoegd.

In 2000 is in Almelo een experiment begonnen dat tot doel had meer aandacht te schenken aan de positie van het slachtoffer in een strafzaak. De bedoeling hiervan is dat in een schriftelijke rapportage, in de vorm van een proces verbaal, vastgelegd wordt wat de impact van het delict op het slachtoffer is. Dit zogenaamde Victim Impact Statement vormt een onderdeel van de stukken die ter zitting worden behandeld, zodat de rechter hiervan kennis kan nemen. Augustus 2000 zijn de slachtofferverklaringen van de ouders van kinderen die op de tenlastelegging stonden, door de politie opgenomen en door de officier van justitie aan de processtukken toegevoegd.

In opdracht van de officier van justitie wordt op 31 oktober 2000 een eerder op 18 november 1999 in de studio gehoord jonger zusje van slachtoffer F. opnieuw in de studio gehoord. Ook de uitwerking van dit verhoor is aan de processtukken toegevoegd.

In paragraaf 3.2 van dit hoofdstuk is melding gemaakt van een tweede aanhouding, na een terechtzitting op 21 december 1999, van vader, moeder en oom als verdachten van het vervaardigen c.q. in het bezit hebben van kinderporno. Op 14 november 2000 zijn vader, moeder en oom, eveneens na een terechtzitting, voor de derde keer aangehouden, nu terzake van verkrachting en/of feitelijke aanranding van de eerbaarheid van een in dit rapport nog niet eerder genoemd meisje door toediening van bedwelmende stoffen³⁶. Voor beide zaken zijn gerechtelijke vooronderzoeken geopend. Het driemanschap heeft vastgesteld dat in het kader van die gerechtelijke vooronderzoeken verscheidene opsporingshandelingen zijn verricht, onder andere met betrekking tot de halfzus van M.P.M. en D.M., A. Voorts zijn op 30 januari 2001 nog twee meisjes, leerlingen van de eerder genoemde school voor moeilijk lerende kinderen, in de studio gehoord.

Van deze laatste opsporingsactiviteiten bevinden zich geen documenten in het MOD2-dossier. Het driemanschap wil hierover opmerken, dat geen van deze documenten, waarvan het gedurende zijn onderzoek kennis heeft kunnen nemen, met betrekking tot de verdachten aanvullende informatie bevat, die het vermoeden van seksueel misbruik door de drie verdachten jegens M.P.M., D.M. of andere kinderen ondersteunen.

§ 3.4.6 Samenvattende conclusies

Het hart van het MOD2-onderzoek wordt gevormd door de acht belastende verklaringen, afgelegd door de beide dochters van vader en moeder en door een zestal andere jonge kinderen. Om het realiteits- en waarheidsgehalte van deze verklaringen goed te kunnen beoordelen dient naar het oordeel van het driemanschap gekeken te worden naar de invloeden waaraan de kinderen voorafgaande aan hun verklaringen blootgesteld zijn geweest, naar de wijze van totstandkoming van deze verklaringen, naar de authenticiteit en consistentie van de afgelegde verklaringen, naar de gedetailleerdheid van de door de kinderen beschreven feiten, naar de mogelijkheden tot verificatie van deze feiten, naar de bevestiging van de beschreven feiten (in het bijzonder voor die gebeurtenissen

³⁵ In het hoofdhaar van één meisje (de hoofdpersoon in subdossier L) wordt één segment van de stof diazepam aangetoond. In het hoofdhaar van D.M. werd in één segment een aanwijzing verkregen voor de aanwezigheid van diazepam. De uitslag met betrekking tot bij de overige op de tenlastelegging genoemde slachtoffers uitgevoerde haaronderzoeken is negatief.

³⁶ Dit meisje werd eerder, op 19 juli 1999, in het kader van het MOD-onderzoek als verdachte aangehouden en verhoord.

waarbij meerdere kinderen of andere getuigen aanwezig zijn geweest) in andere verklaringen en naar de wijze waarop die verklaringen op schrift zijn gesteld.

Het driemanschap concludeert dat gedurende het MOD2-onderzoek de belangen van de opsporing en die van de hulpverlening niet altijd goed gescheiden zijn gehouden en dat aan adviezen van deskundigen op het gebied van de hulpverlening een groot gewicht is toegekend. Deskundigen die zich sterk maakten voor het belang van de waarheidsvinding vonden daarentegen minder gehoor. Voorts concludeert het driemanschap dat niet is uit te sluiten dat onderlinge beïnvloeding van slachtoffers in dit opsporingsonderzoek een grote rol heeft gespeeld.

Voor wat betreft de verbatim-uitwerkingen van de verhoren van de slachtoffers heeft het driemanschap vastgesteld dat hier en daar significante verschillen bestaan tussen hetgeen daadwerkelijk tijdens de verhoren is gezegd en hetgeen daarvan op papier is gekomen. In sommige van die uitwerkingen worden antwoorden als 'onverstaanbaar' weergegeven, terwijl die antwoorden in werkelijkheid niet onverstaanbaar zijn. Dat bemoeilijkt een goede beoordeling van deze verklaringen. De zaakofficier heeft daadwerkelijk leiding en richting gegeven aan het onderzoek.

Het driemanschap concludeert verder dat de wijze waarop de zaakofficier leiding heeft gegeven aan het opsporingsonderzoek het risico van te grote betrokkenheid en te weinig distantie met zich heeft meegebracht.

Tot slot heeft het driemanschap vastgesteld dat na sluiting van het MOD2-onderzoek nog een aantal in het verlengde van dat onderzoek gelegen opsporingshandelingen zijn verricht, waarvan geen verslaglegging in het procesdossier is opgenomen. Uit de van die opsporingshandelingen opgemaakte documenten is het driemanschap niet gebleken dat deze met betrekking tot de verdachten aanvullende informatie bevat, die het vermoeden van seksueel misbruik door de drie verdachten jegens M.P.M., D.M. of andere kinderen ondersteunen.

Hoofdstuk IV

Het procesverloop na indiening van het proces-verbaal bij het Openbaar Ministerie (11 april 2000)

De officier van justitie legt de drie verdachten een aantal seksuele misdrijven ten laste, gepleegd met negen met name genoemde kinderen (inclusief M.P.M. en D.M.).

Na drie pro-forma zittingen begint de Rechtbank Almelo de inhoudelijke behandeling van de zaak tegen de drie verdachten op 27 juni 2000. Op 4 juli 2000 wijst de rechtbank de verzoeken van de verdediging tot het inzien van de tap- en observatieverslagen en tot het horen van M.P.M. en D.M. door de rechter-commissaris toe. De behandeling van de zaak wordt voortgezet op 19 september 2000. Op 22 september 2000 worden op verzoek van de verdediging tien getuigen gehoord, voor het merendeel ouders van de op de tenlastelegging staande slachtoffers. Op 9 oktober 2000 wijst de rechtbank het verzoek van de verdediging om halfzus A. als getuige te horen toe. Zij wordt op 14 november 2000 ter terechtzitting als getuige gehoord, evenals een vijftal andere getuigen. Op 17 januari 2001 verzoekt de verdediging de rechtbank dat de heer Crombag alle door hem gevraagde stukken tot zijn beschikking krijgt. De rechtbank wijst dat verzoek af³⁷.

Het verzoek van de verdediging om het CRI-rapport aan de processtukken toe te voegen wijst de rechtbank toe. Tijdens de zitting van 20 maart 2001 hoort de rechtbank een eerder gehoorde getuige (de moeder van slachtoffer E.) opnieuw. De rechtbank geeft de officier van justitie opdracht om ook de beschikbare verbatim uitgewerkte verklaringen van de verhoren van M.P.M. en D.M. aan de processtukken toe te voegen. De terechtzitting van 22 maart 2001 begint met het requisitoir van de officier van justitie. Op 22 en 23 maart 2001 volgen de pleidooien. Op 5 april 2001 wijst de rechtbank vonnis tegen de drie verdachten. Voor vader acht de rechtbank de tegen M.P.M., C., D., E., F. en H. gepleegde strafbare feiten bewezen, voor moeder de tegen M.P.M., C, E. en H. gepleegde strafbare feiten en voor oom de tegen C. gepleegde strafbare feiten.

De rechtbank veroordeelt vader tot zes jaar gevangenisstraf en TBS, moeder eveneens tot zes jaar gevangenisstraf en oom tot drie jaar gevangenisstraf. Voor het overige worden de verdachten vrijgesproken.

Zowel de officier van justitie als de verdachten gaan tegen de uitspraak van de rechtbank in hoger beroep.

Op 1 oktober 2001 vangt het hof het onderzoek ter terechtzitting aan. Op de daaropvolgende zittingsdag, 29 oktober 2001, hoort het hof negen getuigen, waaronder als getuigen-deskundigen, de psycholoog en de heer Crombag. Het hof geeft opdracht om alle nog niet verbatim uitgewerkte verhoren van D.M. alsnog uit te werken en aan de processtukken toe te voegen. Op 6 februari 2002 wordt de behandeling ter terechtzitting voortgezet met het verhoor als getuige van halfzus A., alsmede van twee getuige-deskundigen, waaronder de orthopedagoge die het MOD2-team van advies heeft gediend. Daarna volgt het requisitoir van de advocaat-generaal, gevolgd door de pleidooien van de advocaten van de verdachten. Op 20 februari 2002 wijst het hof arrest tegen de drie verdachten. Voor vader acht het hof, naast de door de rechtbank bewezen feiten, de tegen D.M. gepleegde strafbare feiten eveneens bewezen. Het hof gaat daarbij kort in op de 'battle of experts' en de kritiek van diverse deskundigen door te overwegen dat er binnen de wetenschap geen overeenstemming bestaat over de mate van beïnvloedbaarheid van (jonge) getuigen en dat over de betrouwbaarheid van de in dit onderzoek gehoorde getuigen door de geraadpleegde deskundigen verschillend wordt geoordeeld. Hierbij tekent het driemanschap aan dat de orthopedagoge ter terechtzitting niet de concrete getuigenverklaringen bespreekt, maar in algemene zin verslag doet van de stand van zaken in de wetenschap.

Voor moeder acht het hof, naast de bewezenverklaring door de rechtbank, de tegen D.M. en D. gepleegde strafbare feiten ook bewezen en voor oom komt het hof tot een bewezenverklaring met betrekking tot de strafbare feiten gepleegd tegen M.P.M., D.M., C. en E. Vader wordt veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf en TBS, moeder tot vijf jaar gevangenisstraf en oom tot zeven jaar gevangenisstraf. Voor het overige worden de verdachten vrijgesproken.

De Hoge Raad verwerpt op 30 september 2003 de ingestelde beroepen in cassatie, maar vermindert de aan vader en moeder opgelegde gevangenisstraffen met enkele maanden wegens schending van de redelijke termijn.

³⁷ Zie voor nadere toelichting hierop: hoofdstuk V.

Hoofdstuk V

De rol van prof.dr. Crombag als deskundige

Op 10 oktober 2000 benoemt de rechter-commissaris, na terugverwijzing door de rechtbank, de eerder genoemde rechtspsycholoog, de heer Crombag, als deskundige.

De rechter-commissaris draagt de heer Crombag op een onderzoek in te stellen naar en een gemotiveerd oordeel te geven over de betrouwbaarheid van de verklaringen die M.P.M. en D.M. als getuige in de onderhavige strafzaak hebben afgelegd. Voorts vraagt de rechter-commissaris de heer Crombag een viertal door de advocaat van vader geformuleerde vragen te beantwoorden.

Bij brief van 1 december 2000 vraagt de heer Crombag de rechter-commissaris of hij kennis kan nemen van de aangiften en verhoren van de zeven kinderen die buiten M.P.M. en D.M. met naam en toenaam op de tenlastelegging worden genoemd en van de verklaringen van de overige kinderen voorzover aanwezig. De heer Crombag wil aan de hand van die verklaringen zien of en in hoeverre deze kinderen en/of hun ouders de verklaringen van M.P.M. en D.M. ondersteunen.

Bij brief van 13 december 2000 antwoordt de rechter-commissaris de heer Crombag dat hij vorenstaand verzoek niet honoreert, onder andere omdat hij het zuiverder vindt dat de heer Crombag vanuit zijn specifieke deskundigheid tot een oordeel komt zonder kennis van bedoelde verklaringen.

Twee dagen later laat de heer Crombag de rechter-commissaris weten dat hij het met diens standpunt niet eens is en dat hij van oordeel blijft dat het voor de uitvoering van zijn opdracht noodzakelijk is om kennis te nemen van de verklaringen van de andere kinderen. De rechter-commissaris handhaaft echter zijn eerder ingenomen standpunt, welk standpunt op 17 januari 2001 door de rechtbank wordt bekrachtigd.

Op 31 januari 2001 rapporteert de heer Crombag in een 55 pagina's tellend rapport zijn bevindingen aan de rechter-commissaris.

De heer Crombag schrijft op bladzijde 3 van zijn rapport onder andere:

“Of al die andere door M.P.M. en D.M. aangeduide kinderen ook zijn verhoord en of zij, als dat het geval is geweest, eveneens voor de verdachte belastende mededelingen hebben gedaan, is mij niet bekend. Deze kwestie is van belang omdat niet belastende verklaringen van zulke kinderen niet alleen geen bijdrage aan het bewijs van de verdachten zouden leveren, zij zouden steun aan een alternatieve interpretatie of tegenverhaal geven.”

De heer Crombag verwijst op bladzijde 2 van zijn rapport naar de op de tenlastelegging voorkomende “een of meer andere kinderen”. Van sommige daarvan kent hij de voornamen omdat zij door M.P.M. of D.M. tijdens hun verhoren worden genoemd of door middel van een uiterlijk kenmerk worden aangeduid. Vervolgens noemt de heer Crombag in noot 1 van zijn rapport bij wijze van voorbeeld en niet uitputtend 28 voornamen alsmede enkele op andere wijze aangeduide kinderen.

Uit het vonnis van de rechtbank te Almelo d.d. 5 april 2001 en (meer impliciet) ook uit het arrest van het hof te Arnhem d.d. 20 februari 2002 blijkt dat rechtbank en hof de rapportages van de psycholoog en van de heer Crombag bij de beraadslagingen hebben betrokken.

De rechtbank heeft beide deskundigen niet opgeroepen om ter terechtzitting hun schriftelijk gerapporteerde bevindingen toe te lichten. Ter terechtzitting van het hof d.d. 29 oktober 2001 is de psycholoog en de heer Crombag wel om een toelichting op hun bevindingen gevraagd. Dit gebeurde op verzoek van de verdediging van de verdachten.

Hoofdstuk VI

Beantwoording van de onderzoeksvraag

§ 6.1 Algemeen

Alle aan het driemanschap ter beschikking gestelde stukken in deze zaak zijn door het Evaluatie Team geïnventariseerd en geanalyseerd.

Vervolgens heeft er een vergelijking plaatsgevonden van de dossiers zoals die bij politie, openbaar ministerie, hof en advocatuur aanwezig waren. Het gaat hier dan om een vergelijking van het dossier zoals dat ontvangen is van de Regiopolitie Twente, het dossier zoals dat is ontvangen van de officier van justitie te Almelo, het dossier zoals zich dat bevond in het archief van het Gerechtshof te Arnhem en het dossier zoals dat ter beschikking is gesteld door één van de advocaten.

Op een enkel ondergeschikt punt na, zoals bijvoorbeeld de correspondentie over te voegen stukken, stemt de inhoud van de genoemde dossiers met elkaar overeen.

De onderzoeksoopdracht zoals die is verwoord door het College van procureurs-generaal luidt: “Is in de MOD2-zaak aan de rechter informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, doordat processen-verbaal van verhoor van een aantal slachtoffers/getuigen geen deel uitmaakten van het procesdossier? “.

Ter beantwoording van die vraag is het driemanschap nagegaan of alle in de beschikbare stukken voorkomende slachtoffers een plaats hebben gekregen in het dossier, zoals dat ook aan rechtbank en hof ter beschikking is gesteld.

§ 6.2 De door prof. dr. Crombag genoemde kinderen.

In het onderzoek is sprake geweest van 97 met naam genoemde slachtoffers.

De meeste van deze slachtoffers komen uitsluitend voor in het MOD onderzoek. Dit is het onderzoek waarin M.P.M. en D.M. als verdachte zijn aangemerkt en waarbij het onderzoek zich richtte op de seksuele handelingen die zij zelf met de diverse kinderen zouden hebben gepleegd.

In de rapportage aan de rechter-commissaris van getuige-deskundige de heer Crombag d.d. 31 januari 2001, wordt in een voetnoot op pagina 2 een aantal kinderen met voornamen genoemd, waarover door M.P.M. en D.M. in de door hen afgelegde verklaringen is gesproken, niet zijnde de kinderen zoals die op de tenlastelegging zijn genoemd.

De heer Crombag schrijft dat het hem niet bekend is of deze andere door M.P.M. en D.M. genoemde kinderen ook zijn verhoord.

Indien deze kinderen wel zijn verhoord, dan is het van belang om te weten of zij voor de verdachten in de MOD2-zaak, te weten de zaak tegen vader moeder en oom, belastende verklaringen hebben afgelegd. De heer Crombag stelt in zijn rapport aan de rechter-commissaris, dat deze kwestie van belang is omdat niet belastende verklaringen van zulke kinderen niet alleen geen bijdrage aan het bewijs van de verdachten zouden leveren, zij zouden steun aan een alternatieve interpretatie of tegenverhaal geven.

Omdat het bovenstaande deel uit maakt van het verzoek zoals dat door de heer Crombag aan de Toegangcommissie is gedaan, zullen de door hem in de voetnoot van zijn rapportage aan de rechter-commissaris opgenomen kinderen hieronder apart worden besproken. Daarbij zullen er om reden van privacy geen namen worden genoemd.

Het driemanschap merkt op dat het begrip “andere kinderen”, zoals dat door de heer Crombag wordt gehanteerd ook terug te vinden is in het aan vader, moeder en oom tenlastegelegde.

In de tenlastelegging is dit begrip door de officier van justitie opgenomen, om de mogelijkheid te behouden dit om te zetten in concrete namen, indien gaandeweg het opsporingsonderzoek nieuwe slachtoffers (bewijsbaar) naar voren zouden komen. Zulks is door de officier van justitie in een gesprek met het driemanschap bevestigd.

Het betreft hier naar de mening van het driemanschap een niet ongebruikelijke manier van te laste leggen door de officier van justitie. De officier van justitie heeft bij de inhoudelijke behandeling bij de rechtbank van de strafzaken tegen vader, moeder en oom laten weten dat het deel "andere kinderen" van de tenlastelegging door haar niet nader geconcretiseerd kon worden, waarnaar zij de rechtbank verzocht dit deel van de tenlastelegging te schrappen.

Op voorhand dient opgemerkt te worden dat het driemanschap heeft vastgesteld dat de heer Crombag voor zijn onderzoek een deel van het procesdossier ter beschikking heeft gekregen.

In eerste instantie is het verzoek om een deskundigenrapportage uit te brengen in de zaak niet uitgegaan naar de heer Crombag, maar naar een inmiddels overleden (nog niet eerder in dit rapport genoemde) psycholoog.

Door ernstige ziekte heeft deze psycholoog niet kunnen rapporteren. Het driemanschap heeft kunnen vaststellen aan de hand van correspondentie tussen de rechter-commissaris en de heer Soppe d.d. 20 augustus 2000 dat laatstgenoemde in het bezit is gesteld van:

- de concept tenlasteleggingen in de zaak tegen vader, moeder en oom;
- zakendossier A, pag. 1 t/m 775;
- zakendossier B, pag. 1 t/m 402;
- subdossier J t/m pag. 16;
- relaas totale onderzoek uit map 1;
- subdossier O;
- subdossier K;
- subdossier overige getuigen uit map J, pag. 1 t/m 208;
- de verklaring van M.P.M. waarin zij als verdachte terzake van een valse aangifte van seksueel misbruik door een voormalig buurtbewoner is gehoord en
- een kopie van een brief over de beschuldiging van M.P.M. richting een derde, niet zijnde vader, moeder en oom.

Nadat de heer Crombag het onderzoek op verzoek van de rechter-commissaris had overgenomen van de heer Soppe, is hij door deze laatste in het bezit gesteld van de aan hem (Soppe) ter beschikking gestelde processtukken.

Uit correspondentie tussen de heer Crombag en de rechter-commissaris heeft het driemanschap opgemaakt dat de heer Crombag ook nog in het bezit is gesteld van:

- 24 audio-opnamen van verhoren van M.P.M. en D.M. als getuigen;
- 4 video-opnamen van verhoren van M.P.M. als getuige;
- de processen-verbaal van verhoor van M.P.M. en D.M. als verdachten in de MOD zaak, inclusief een 30-tal geluidsbanden.

In een gesprek met het driemanschap heeft de heer Crombag bevestigd dat hij slechts een deel van het procesdossier in de zaak tegen vader, moeder en oom tot zijn beschikking heeft gekregen. Hij heeft niet de beschikking gehad over de dossiers van de kinderen die op de tenlastelegging stonden van vader, moeder en oom, niet zijnde M.P.M. en D.M. Hij heeft naar eigen zeggen de beschikking gehad over de dossiers van M.P.M. en D.M., het dossier tegen een derde, niet zijnde vader, moeder en oom en het MOD dossier. Hij heeft daarnaast kennis genomen van de getuigenverklaringen van familieleden, buurtgenoten, hulpverleners, leerkrachten e.d.

Het driemanschap heeft geconstateerd dat de heer Crombag niet de beschikking heeft gehad over de zakendossiers C tot en met I en over de subdossiers L tot en met P.

De zakendossiers C tot en met H behandelen de aangiftes van diverse slachtoffers.

Zakendossier I bestaat uit studioverhoren van een aantal kinderen (allen slachtoffer van M.P.M. en D.M., maar niet van vader, moeder en oom).

Subdossier L betreft het onderzoek naar een specifiek slachtoffer, die tevens verdachte is geweest in het onderzoek.

Subdossier M betreft de analyse van video opnamen gemaakt tijdens de viering van de verjaardag van een familielid van vader, moeder en oom.

Subdossier N gaat over het onderzoek dat in het kader van MOD2 is gedaan naar videobanden met pornografische inhoud.

In subdossier O wordt verslag gedaan van het onderzoek naar een seksclub/bordeel waar een aantal slachtoffers mogelijk is geweest met oom.

Subdossier P betreft het onderzoek naar wapens en hun bergplaatsen binnen het MOD2 onderzoek.

De beperking in het aan de heer Crombag ter beschikking gestelde dossier verklaart naar de mening van het driemanschap waarom hij de namen van de door hem in een voetnoot van zijn rapportage aan de rechter-commissaris genoemde kinderen niet is tegen gekomen in zijn dossier.

Het driemanschap merkt met betrekking tot de namen van de door de heer Crombag in de voetnoot van zijn verslag genoemde kinderen het volgende op.

Een viertal van de door de heer Crombag in zijn voetnoot genoemde kinderen komt niet voor in het rechtbankdossier, omdat de ouders van deze kinderen geen toestemming hebben gegeven om hun kinderen te laten horen in het onderzoek.

Uit de aan het driemanschap ter beschikking gestelde stukken blijkt dat deze ouders wel aangifte hebben gedaan van seksueel misbruik van hun kinderen, gepleegd door M.P.M en/of D.M.

Bij een tweetal kinderen heeft het driemanschap geconstateerd dat deze niet in het MOD2-onderzoek zijn betrokken omdat ze te jong waren om te worden gehoord, respectievelijk drie en vier jaar oud.

Van elf kinderen heeft het driemanschap verklaringen aangetroffen in het rechtbankdossier. Deze verklaringen zijn aangetroffen in de vorm van verbatim uitgewerkte studioverhooren of gewone processen-verbaal van verhoor als getuige of verdachte of een gespreksverslag in de vorm van een proces-verbaal van bevindingen.

Één van de door de heer Crombag in zijn voetnoot genoemde namen is door het driemanschap niet aangetroffen in het dossier. Genoemde naam lijkt echter erg op een verbastering/afkorting van twee wel in het dossier voorkomende namen van slachtoffers. De verklaringen van deze beide slachtoffers zijn door het driemanschap als verbatim uitgewerkt studioverhoor in het rechtbankdossier aangetroffen.

Het driemanschap heeft voorts geconstateerd dat een drietal ouders naar aanleiding van verklaringen van D.M. dat deze kinderen door haarzelf zouden zijn misbruikt, is benaderd om aangifte te doen. Uit het politiejournaal blijkt dat de betreffende ouders geen aangifte wensten te doen. Verder onderzoek naar mogelijk seksueel misbruik van deze kinderen heeft om die reden dan ook niet plaatsgevonden.

In de door de heer Crombag in de voetnoot van zijn rapport aan de rechter-commissaris genoemde kinderen, bevinden zich vervolgens drie kinderen waarvoor door de ouders aangifte is gedaan van seksueel misbruik, maar waar het misbruik zich alleen heeft voorgedaan met M.P.M. en D.M. of andere kinderen als mogelijke daders.

Van deze kinderen is geen nader verhoor in het dossier, noch MOD, noch MOD2 teruggevonden.

Dan blijven er nog over:

- de naam van één jongen, waarover alleen D.M. verklaart als een jongen waar zij veel ruzie mee had, maar die zij niet seksueel heeft misbruikt;
- de naam van een meisje, dat een studioverhoor heeft ondergaan in 1999 waarvan video opnamen door het driemanschap zijn aangetroffen. Een verbatim uitwerking hiervan is aangetroffen in het rechtbankdossier. Uit een in het politiedossier aangetroffen rapportage van het Diagnostisch Centrum Groningen zou kunnen worden afgeleid dat dit meisje mogelijk in 2000 opnieuw is verhoord, maar daarvan is uit de door het driemanschap geraadpleegde rechtbank – en politiedossiers niets gebleken.
- de naam van een jongen, die alleen door D.M. wordt genoemd als een jongen die zij heeft geprikt. In geen enkel dossier heeft het driemanschap iets aangetroffen over deze jongen. Het lijkt er op dat aan het MOD-team indertijd onbekend is gebleven wie hier door D.M. is bedoeld;
- de naam van een jongen die als slachtoffer is opgenomen in het rechtbank/hofdossier en waaruit blijkt dat hij een studioverhoor heeft ondergaan. Een samenvatting van dit verhoor is aangetroffen in het rechtbank/hofdossier. Een verbatim uitwerking van het verhoor is echter door het driemanschap niet aangetroffen in het rechtbank/hofdossier³⁸.

Wel zijn de audio – en video opnamen van dit verhoor gevonden door het driemanschap, maar deze opnamen hebben geen deel uitgemaakt van het rechtbank/hofdossier.

Het bovenstaande leidt tot de conclusie dat in het aan de rechtbank en het hof ter beschikking gestelde dossier vrijwel alle namen voorkomen van de door de heer Crombag in de voetnoot van zijn verslag aan de rechter-commissaris d.d. 31 januari 2001 genoemde kinderen. Of er bevindt zich in enigerlei vorm een verklaring van het genoemde kind in het dossier, of er ligt aan het ontbreken van een zodanige verklaring een plausibele reden ten grondslag.

³⁸ Deze jongen verklaart niets over de betrokkenheid van vader, moeder en/of oom.

§ 6.3 Verklaringen van overige slachtoffers

Naast de door de heer Crombag genoemde slachtoffers in de voetnoot van zijn rapportage van 31 januari 2001 aan de rechter-commissaris is het driemanschap op zoek gegaan naar andere namen van slachtoffers die ergens in de aan het driemanschap ter beschikking gekomen stukken genoemd worden, maar wellicht niet terecht zijn gekomen in het dossier zoals dat aan rechtbank en hof ter beschikking is gesteld.

Zoals eerder genoemd komen er in het MOD plus het MOD2-onderzoek ongeveer 200 kinderen naar voren die mogelijk slachtoffer zijn geweest. Een deel daarvan bleek bij nader inzien geen slachtoffer van M.P.M., D.M., vader, moeder of oom te zijn en een ander deel heeft het onderzoeksteam van de politie niet kunnen achterhalen omdat deze kinderen niet nader aangeduid konden worden bij naam. Zij komen voor bijvoorbeeld als: "jongen met hond", "twee meisjes", "jongen met bruin haar" en "vier meisjes bij speeltuin".

De meeste kinderen worden genoemd in het MOD onderzoek en niet in het onderzoek tegen vader, moeder en oom, het MOD2 onderzoek. Bij een aantal van de door de heer Crombag genoemde namen van kinderen is dat overigens ook het geval.

Van de eerder genoemde mogelijke 200 slachtoffers, komen uiteindelijk 35 voor in het MOD2-onderzoek. Negen daarvan zijn in de tenlastelegging opgenomen. Rechtbank en hof hebben de verdachten vrijgesproken van de ten aanzien van twee op de tenlastelegging voorkomende slachtoffers gepleegde strafbare feiten. Van de overige in het MOD2-dossier genoemde kinderen hebben het jongere zusje van F. en het jongere broertje van E. eveneens een belastende verklaring over vader, moeder en oom afgelegd (zie ook noot 24). De officier van justitie heeft het niet opportuun geacht de (eventueel) ten aanzien van deze kinderen gepleegde feiten (ook) in de tenlastelegging op te nemen. De resterende kinderen, die bijna allemaal in de studio zijn gehoord, hebben in hun respectievelijke verklaringen niet gerept over de betrokkenheid van vader, moeder en/of oom bij het door M.P.M. en D.M. gepleegde seksueel misbruik.

De verklaringen van deze 35 kinderen zijn alle terug te vinden in het dossier zoals de rechtbank en later het hof dat hebben gekregen.

Het is het driemanschap niet gebleken dat meer dan de in dit hoofdstuk genoemde slachtoffers voldeden aan de drie door de officier van justitie gestelde criteria³⁹. Het is het driemanschap evenmin gebleken dat er slachtoffers op een andere manier tussen wal en schip gevallen zijn.

§ 6.4 Samenvattende conclusies

Het driemanschap komt na analyse van het dossier en op grond van de hiervoor omschreven bevindingen tot de conclusie dat alle opgemaakte processen-verbaal van verhoor van slachtoffers/getuigen deel uitmaakten van het procesdossier en dat na de terechtzitting geen verklaringen slachtoffers en/of "andere kinderen" meer aan het procesdossier zijn toegevoegd.

Naar de mening van het driemanschap kan derhalve geconcludeerd worden dat in dit opzicht geen informatie aan de rechter is onthouden.

³⁹ Zie hiervoor blz. 11, aanhef § 3.3.

Hoofdstuk VII

Beantwoording van de verruimde onderzoeksvraag

§ 7.1 Algemeen

Het driemanschap heeft zich niet alleen afgevraagd of de rechter informatie is onthouden doordat processen-verbaal van slachtoffers/getuigen niet in het dossier aan rechtbank en hof terecht zijn gekomen. Bij lezing van de diverse stukken die betrekking hebben op het MOD2-onderzoek is het driemanschap gebleken dat bepaalde informatie niet is opgenomen in het dossier zoals de rechter dat ter beoordeling heeft gekregen.

Het driemanschap is er overigens van overtuigd geraakt dat officier van justitie, teamleiding en de projectleiders van het secretariaat er voortdurend op hebben toegezien dat de door het rechteam geproduceerde documenten, voor de verdachten belastend én niet-belastend, in het aan de rechtbank overgelegde dossier werden opgenomen. Als de verruimde onderzoeksvraag zou luiden: "Is aan de rechter *bewust* relevante informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden", dan zou het antwoord daarop naar het oordeel van het driemanschap zonder voorbehoud ontkennend moeten zijn.

Vorenstaande neemt niet weg dat informatie buiten het dossier is gebleven die er naar de mening van het driemanschap wel in had moeten.

Het driemanschap onderscheidt daarbij de volgende vormen van informatie:

- a. informatie met betrekking tot slachtoffers, verdachten en pleegplaatsen, waarnaar, naar het oordeel van het driemanschap, onvoldoende of te weinig diepgaand onderzoek is gedaan;
- b. informatie over de totstandkoming van de eerste belastende verklaring van M.P.M. over vader (in het bijzonder met betrekking tot de rol van de halfzus) en
- c. informatie met betrekking tot verrichte onderzoeken met hetzij een negatief resultaat hetzij met een resultaat dat voor het onderzoek niet van belang werd geacht, maar naar de mening van het driemanschap van belang was voor de beeldvorming van de rechters die over deze zaak moesten oordelen.

§ 7.2 Informatie met betrekking tot slachtoffers, verdachten en pleegplaatsen

waarnaar, naar het oordeel van het driemanschap, onvoldoende of te weinig diepgaand onderzoek is gedaan

§ 7.2.1 De pleegplaatsen Utrechtlaan en Poolmansweg

Op één uitzondering na⁴⁰ hebben alle door vader, moeder en oom gepleegde gevallen van seksueel misbruik van andere kinderen dan M.P.M. en D.M. zich afgespeeld in een relatief korte periode (gedurende enkele maanden van 1998) in een tweetal woningen, namelijk in de woning van vader en moeder aan de Utrechtlaan te Enschede en in de woning van oom aan de Poolmansweg in Enschede. Zo verklaart C. acht keer en F. zes keer in de woning aan de Utrechtlaan te zijn misbruikt.

Waar in het MOD-onderzoek nog sprake was van verscheidene pleegplaatsen, ook buiten Enschede, en een pleegperiode van enkele jaren voorafgaand aan de aanhouding van M.P.M. en D.M. op 17 mei 1999, is kenmerkend voor het MOD2-onderzoek dat:

- het aantal slachtoffers aanzienlijk geringer was dan in het MOD-onderzoek;
- de plaatsen van het delict geografisch nauwkeuriger afgebakend konden worden en
- het veel minder lang geleden was dat de feiten hadden plaatsgevonden (ongeveer één tot anderhalf jaar vóór de aanhouding van de volwassen verdachten).

Daarom zou verwacht mogen worden dat opsporingstactisch en opsporingstechnisch veel geïnvesteerd zou zijn om de ware toedracht van het seksueel misbruik in en rondom de hiervoor genoemde twee woningen te achterhalen. In het dossier is daarover nauwelijks iets terug te vinden.

⁴⁰ Slachtoffer C. verklaart in de woning aan de Utrechtlaan seksueel misbruikt te zijn, maar of dat daadwerkelijk ook zo is, heeft het driemanschap niet kunnen nagaan. Het driemanschap komt hier in § 7.2.2 nog op terug.

Vader en moeder woonden in de Utrechtlaan van 3 november 1997 tot 1 januari 1999. De moeder van F. deed in het MOD-onderzoek op 22 juli 1998 aangifte van een poging tot aanranding welke op of omstreeks 4 februari 1998 door D.M. zou zijn gepleegd (de eerste keer dat zij elkaar tegen kwamen).

De dochters waren oktober 1998 op bevel van de kinderrechter uit huis geplaatst. Daarop vooruitlopend waren ze op 25 juli 1998 bij familie ondergebracht, dit vanwege de onrust die in de buurt was ontstaan naar aanleiding van het door hen gepleegde seksueel misbruik van het meisje F. en de kleuter. Later, op 2 juni 1999, zal F. verklaren dat zij op een maandag in de winter van 1998 (dat kan in de tijd gezien niet anders dan in de eerste maanden van 1998 geweest zijn) in opdracht van vader door M.P.M. en D.M. van de fiets is getrokken en naar de woning van vader en moeder is gebracht en dat zij dit aan haar moeder verteld zou hebben. Moeder zegt daarover op 22 juli 1998 echter niets.

Of rondom de woning Utrechtlaan een buurtonderzoek heeft plaatsgevonden, heeft het driemanschap uit het onderzoeksdossier niet kunnen opmaken⁴¹. Daarover staat in ieder geval niets vermeld in het dossier dat aan de rechter is voorgelegd.

Uit de verklaringen van de slachtoffers is niet op te maken (ook niet bij benadering) op welke datum en tijd het seksueel misbruik heeft plaatsgevonden. Dat heeft tot gevolg dat ook niet kan worden nagegaan of het vader, moeder en/of oom in de betreffende periode het hen ten laste gelegde seksuele misbruik wel gepleegd kunnen hebben. Uit de stukken die het driemanschap ter beschikking stonden kan bijvoorbeeld worden afgeleid, dat vader in 1998 twee keer in het ziekenhuis opgenomen is geweest, één keer voor een herniaoperatie en één keer wegens het innemen van een grote hoeveelheid medicijnen (30 juli 1998).

Slachtoffer C. verklaart vanaf de Utrechtlaan twee keer, vastgebonden, naar de woning aan de Poolmansweg vervoerd te zijn om aldaar seksueel misbruikt te worden. De woning van oom is in de periode van 11 juni tot en met 12 juli 1998 met vlaggen versierd vanwege het wereldkampioenschap voetbal⁴². Slachtoffer C. zegt daarover niets in zijn verklaring. Verder is uit het dossier bekend dat oom in 1998 op vakantie naar Portugal is geweest. Oom heeft in deze periode een baan. Voorts blijkt uit getuigenverklaringen dat oom in deze periode twee kostgangers in huis had, respectievelijk 25 en 22 jaar oud. De vriendin van één van deze kostgangers verblijft met zekere regelmaat ook in de woning van oom, alsook een vrouw met wie oom in die periode een korte relatie heeft gehad. Niemand heeft C. ooit in de woning van oom gezien. C. vermeldt in zijn verklaring een aantal opmerkelijke details met betrekking tot de woning van oom, onder andere over twee daar aan de muur hangende schilderijen. Uit het aan de rechter voorgelegde dossier is niet op te maken of gericht rechercheonderzoek is gedaan:

- naar een mogelijk alibi van de verdachten in de betreffende periode;
- naar details die de slachtoffers vertellen over de verschillende pleegplaatsen en/of
- naar andere aanknopingspunten die de verklaringen van de slachtoffers zouden kunnen ondersteunen dan wel de verklaringen van de verdachten zouden kunnen ontkrachten.

Zo staat niet in het aan de rechter voorgelegde dossier of bijvoorbeeld in de woning of auto van oom een uitgebreid technisch sporenonderzoek is gedaan.

De politie heeft op 21 september 1999 een onderzoek ingesteld in de woning van oom. Daarnaast heeft de politie daar in het kader van het MOD2-onderzoek op 14 oktober en 10 december 1999 twee keer huiszoeking gedaan⁴³. Bij de laatste huiszoeking heeft de technische recherche twee folies afgenomen in een bergplaats, teneinde deze folies te onderzoeken op eventuele schotresten. Dit onderzoek heeft geen resultaat opgeleverd. De politie rapporteert in het aan de rechter voorgelegde dossier niets over het eventueel in de woning van oom gezien of aangetroffen hebben van de door C. beschreven schilderijen.

Slachtoffer E. verklaart in een geheel andere periode (van 1 november 1994 tot 13 november 1997) vanaf de Hazendijk, vastgebonden en geblinddoekt, eveneens naar de Poolmansweg gebracht te zijn om aldaar seksueel misbruikt te worden. Deze verklaring wekt verbazing omdat in het MOD-onderzoek in het geheel niet over de Poolmansweg wordt gesproken en nu slachtoffer C. daarover begint, ook E. een soortgelijk verhaal vertelt.

⁴¹ Kinderen uit twee nabij wonende gezinnen zijn ook slachtoffer in het MOD2-onderzoek, maar de ouders van deze kinderen zijn, voor zover het driemanschap heeft kunnen nagaan, niet gehoord over andere kinderen die in deze woning seksueel misbruikt zouden zijn.

⁴² Verklaring afkomstig van vrienden die bij oom thuis voetbal hebben gekeken.

⁴³ Op 25 mei 1999 is op hetzelfde adres ook al eerder huiszoeking gedaan in het kader van het MOD-onderzoek.

§ 7.2.2 De totstandkoming van de belastende verklaring van slachtoffer C.

De 11-jarige C. leest op 15 oktober 1999 het volgende bericht op teletekst: "Ontuchtaffaire Enschede. Tegen een 14-jarig meisje uit Enschede is zes maanden cel en plaatsing in een jeugdinstituut geëist. Het meisje heeft op gewelddadige wijze ontucht gepleegd met tientallen jonge kinderen. Ze deed dat vaak samen met haar 11-jarig zusje, maar die wordt vanwege haar leeftijd niet strafrechtelijk vervolgd. De zusjes zouden door de ouders en een oom zijn aangezet tot hun daden. Die zitten nog vast. De ontuchtaffaire zorgde voor grote onrust in de Enschedese wijk Boswinkel"⁴⁴.

C. vertelt naar aanleiding van dit bericht aan zijn ouders dat ook hij door vader, moeder en oom seksueel is misbruikt⁴⁵. Op 20 oktober 1999 wordt C. in de studio gehoord. Op 20 oktober 1999 neemt de Regiopolitie Twente eveneens een gedetailleerde aangifte op van de vader van C. In werkelijkheid is deze aangifte al twee dagen daarvoor opgenomen, maar geeft politie vader de gelegenheid zijn verklaring nog aan te vullen naar aanleiding van hetgeen zijn zoon tijdens het studioverhoor heeft verklaard⁴⁶. Een opmerkelijk detail uit de verklaringen van vader en zoon is dat C. zijn ouders had verteld dat hij in de huiskamer van vader en moeder vier uur lang naakt op een stoel vastgebonden had gezeten en dat tegelijkertijd in dezelfde ruimte een meisje met lang blond haar van ongeveer 12 jaar oud aanwezig was geweest die eveneens naakt op een stoel was vastgebonden en ook seksueel werd misbruikt. Dat meisje is nooit opgespoord. Ook zijn geen aanwijzingen in het dossier gevonden waaruit zou kunnen blijken dat de politie daartoe pogingen heeft gedaan.

Het driemanschap acht de verklaring van C. van bijzonder belang omdat deze verklaring, tezamen met de aangifte van M.P.M. op 8 oktober 1999 (het driemanschap komt hierop terug in § 7.2) en de verklaring van E., de aanzet heeft gegeven tot het verhoren van andere kinderen over de rol van vader, moeder en oom. Daarnaast worden in de hier genoemde verklaringen de meest ernstige beschuldigingen over vader, moeder en oom geuit. Wat bij de verklaring van C. in het oog springt, is dat daaruit noch is af te leiden wanneer bij benadering binnen een periode van ongeveer drie jaar het seksueel misbruik heeft plaatsgevonden noch dat seksueel misbruik in de woning van vader en moeder aan de Hazendijk of aan de Utrechtlaan heeft plaatsgevonden. Voorts verklaart C. bijvoorbeeld redelijk gedetailleerd over de inrichting van de woning van oom, terwijl oom daar zelf een totaal andere beschrijving van geeft. Naar de mening van het driemanschap had dit eenvoudig objectief geverifieerd kunnen worden. Een ander opmerkelijk punt is dat vader C. op 18 oktober 1999 aan de politie tevergeefs om een foto van vader, moeder en oom vraagt. Het toeval wil dat een zus van oom de buurvrouw is van de familie C. Deze zus had op verzoek van de ouders C. hen foto's van vader, moeder en oom laten zien. De zus verklaarde dat C. vader, moeder en oom van de foto's had herkend en dat moeder C. tegen haar had gezegd dat C. in een rode Alfa Romeo⁴⁷ naar de Poolmansweg was vervoerd. Omdat C. tijdens zijn eigen verhoor in de studio niet kon vertellen in wat voor auto hij naar de Poolmansweg was vervoerd, maar later na een rondrit met zijn vader door de Poolmansweg de grijze Honda Prelude van oom aanwees als zijnde de auto waarmee hij vervoerd was, werd moeder C. over het vorenstaande opnieuw gehoord. Moeder C. vertelde toen dat niet zij over de rode Alfa Romeo had gesproken maar dat de zus van oom dat eigen beweging had gedaan. Voorts vertelde moeder C. dat haar zoon uitsluitend vader van de foto's had herkend.

Een op 25 november 1999 in de studio gehoord zoontje van kennissen van de ouders van M.P.M. en D.M. verklaart dat de moeder van C. ook daar een foto van oom heeft opgehaald om aan slachtoffer C. te laten zien.

Op 10 januari 2000 heeft de moeder van C. de politie een foto overhandigd, waarop vader door C. zou zijn aangewezen als de man die hem seksueel had misbruikt. Deze foto bevindt zich in het procesdossier.

Wat het driemanschap in deze opvalt, is dat desondanks geen bewijsconfrontaties van de slachtoffers met de verdachten hebben plaatsgevonden.

⁴⁴ Hierbij past de kanttekening dat over de aanhouding van ouders en oom op 29 september 1999 al een bericht in de krant had gestaan.

⁴⁵ De details van hetgeen C zijn ouders heeft verteld, worden pas enige dagen later duidelijk, nadat de families C. en E. contact met elkaar hebben gehad.

⁴⁶ Bron: politiejournaal.

⁴⁷ Vader is in het bezit geweest van een auto van hetzelfde merk en in dezelfde kleur.

Het driemanschap is zich ervan bewust dat met (foto)confrontatie bij jonge slachtoffers terughoudend dient te worden omgegaan, zeker als duidelijk is dat slachtoffer en verdachte elkaar uit andere hoofde kennen of als het slachtoffer de verdachte zo gedetailleerd weet te omschrijven dat persoonsverwisseling uitgesloten is. Maar nu C. uitsluitend de vader van een foto had erkend (en kennelijk niet de oom) had dat naar het oordeel van het driemanschap voor het MOD2-team aanleiding moeten zijn om gericht onderzoek te doen naar de mogelijkheid dat oom en C. elkaar niet zouden kennen.

§ 7.2.3 Studioverhoren

De kinderen die buiten M.P.M. en D.M. op de tenlastelegging staan en die in de studio zijn gehoord, zijn op het moment van verhoor tussen de 6 en 12 jaar oud en zitten op twee na allen op dezelfde school voor moeilijk lerende kinderen.

Op E. na, verklaren deze kinderen over de periode waarin het seksueel misbruik heeft plaatsgevonden, dat deze is gelegen 1½ tot 2 jaar voor de datum van hun verhoor. E. verklaart over een periode die ten minste twee en ten hoogste vijf jaar vóór haar verhoor is gelegen.

Op drie na (één in Amsterdam en twee in Delft) hebben alle verhoren plaatsgevonden in de verhoorstudio te Nijverdal. Twee kinderen, het jongere broertje van E. en het jongere zusje van F.⁴⁸, leggen belastende verklaringen af, die sterk overeenkomen met de verklaringen van E. en F. De officier van justitie heeft het jongere broertje van E. en het jongere zusje van F. niet op de tenlastelegging gezet. Van de twee van slachtoffer H. afgenomen verhoren in de studio heeft de officier van justitie tijdens haar requisitoir aangegeven dat zij die verhoren niet bruikbaar acht voor het bewijs tegen de verdachten.

Over deze verhoren van de kinderen vermeldt het relaas van het onderzoek: "In overleg met de officier van justitie werd besloten om aan de hand van de opgestelde criteria, een te volgen procedure en met begeleiding bij de voorbereiding en het afnemen van studioverhoren en beoordeling en voorlichting over de betrouwbaarheid van de afgenomen studioverhoren van twee door de rechter-commissaris als deskundigen benoemde psychologen 25 kinderen middels de procedure van studioverhoor te verhoren. Eén ouderpaar gaf geen toestemming voor studioverhoor. In totaal zijn dus 24 kinderen middels de procedure van studioverhoor verhoord."

In het proces-verbaal Studioverhoren wordt daaraan toegevoegd dat de verhoren van de slachtoffers worden afgenomen door opsporingsambtenaren die gecertificeerd zijn als studioverhoorder(st) in de studioverhoorruiimte aanwezig in het politiebureau Noord-West te Hellendoorn. Tot slot wordt vermeld dat de verhoren plaats vinden overeenkomstig het Protocol Studioverhoren⁴⁹.

In werkelijkheid is de bij studioverhoorders bekende handleiding "Het kind als getuige"⁵⁰ en het Protocol Studioverhoren niet in alle opzichten gevolgd. Dat staat niet in het procesdossier, maar de officier van justitie heeft hiervan tijdens haar requisitoir wel melding gemaakt.

Bij een studioverhoor dient sprake te zijn van een ernstig misdrijf waarbij het kind tussen vier en twaalf jaar persoonlijk betrokken is. Zoals opgemerkt in §3.3, was dat in 21 van de 24 gevallen niet bekend. Deze 21 kinderen hadden eerder wel gesproken over seksueel misbruik, gepleegd door M.P.M. en D.M., maar niet over seksueel misbruik, gepleegd door vader, moeder en oom. In verhoor verklaarden vijf kinderen uit deze groep van 21 ook slachtoffer van seksueel misbruik te zijn, gepleegd door vader, moeder en/of oom (D., het broertje van E., het zusje van F., G. en H.).

De bedoeling van een studioverhoor is om van kinderen een strafrechtelijk verhoor af te nemen, gericht op waarheidsvinding⁵¹. Deze onderzoeksmethode wordt gebruikt om bewijsmateriaal te verzamelen. De verhoorder die binnen het strafrechtelijk kader werkt, is doorgaans uit op gedetailleerde gegevens over feiten en omstandigheden: zaken die door het kind zelf zijn waargenomen en/of meegemaakt. Het kind moet hierover kunnen vertellen. Om een juridisch bruikbare verklaring te krijgen, wordt veelal gebruik gemaakt van checklisten. Deze checklisten bevatten elementen waarnaar in het kader van de bewijsvergaring gevraagd moet worden.

⁴⁸ Het jongere zusje van F. is op 31 oktober 2000 in opdracht van de officier van justitie nogmaals in de studio gehoord.

⁴⁹ Het in oktober 1994 tot stand gekomen Protocol Studioverhoren had in die tijd nog geen formele status.

⁵⁰ Dekens, K.M.K. en Van der Sleen, J., Het kind als getuige, Theorie en praktijk van het verhoor, 's Gravenhage, VUGA, 1997

⁵¹ In het MOD2-team werd hiervoor de term "juridisch verhoor" gebezigd.

In een verhoorstudio kan bij een verhoor van jonge kinderen daarbij om verschillende redenen gebruik gemaakt worden van een spel of van tekeningen.

In de onderhavige gevallen heeft de officier van justitie ook tot verhoor in de studio besloten met het doel om kinderen die nooit over seksueel misbruik hadden kunnen of durven praten, de gelegenheid te geven dat in de studio wel te doen. 'Dit om alles beter te kunnen verwerken'⁵². Het verhoor diende, om de belangen van het kind te kunnen waarborgen, live gevolgd te worden door een psychologe⁵³, hetgeen op twee na (C. en E.) ook daadwerkelijk is gebeurd. De psychologe was daarnaast betrokken bij de voorbereiding van de verhoren⁵⁴.

Deze opdracht heeft tot spanningen geleid bij de studioverhoorders⁵⁵. De studiobeheerder heeft op enig moment aangegeven het met de opdracht van de officier van justitie eigenlijk niet eens te zijn. Tussen officier van justitie en studioverhoorders hebben meermalen discussies plaatsgevonden over de termen "juridische verhoren" en "hulpverleningsverhoren"⁵⁶, waarbij volgens de officier van justitie in het belang van de kinderen, die nog niet eerder hadden verklaard over seksueel misbruik gepleegd door de volwassen verdachten, het accent niet diende te liggen op het juridisch verhoor. Uit de verslaglegging van de psycholoog over zeven van die op video opgenomen studioverhoren, blijkt dat sommige studioverhoorders met die gewijzigde rol hebben geworsteld. Dat is de kwaliteit van de verhoren niet ten goede gekomen: het resultaat van deze wijze van studioverhoren is geweest dat de uit die verhoren verkregen informatie door de bank genomen oppervlakkig was en als gevolg daarvan niet of nauwelijks deugdelijk geverifieerd kon worden⁵⁷.

Tot slot is twee maal gezondigd tegen de toen geldende hoofdregel dat een strafrechtelijk studioverhoor in principe eenmaal plaatsvindt⁵⁸.

Tijdens één van haar gesprekken met het driemanschap heeft de zaakofficier aangegeven dat zij weliswaar heeft besloten om de kinderen te laten horen in een verhoorstudio, maar dat daarmee niet haar intentie is geweest om studioverhoren in de zin van het daarvoor geldende protocol te laten plaatsvinden. In haar ogen betrof het een verhoor van kinderen die nog nimmer over seksueel misbruik door vader, moeder of oom hadden gesproken. De zaakofficier heeft in deze zo transparant mogelijk willen opereren en heeft er voor gekozen de verhoren van deze kinderen in een studio te laten uitvoeren met gebruik van de daar aanwezige audio-visuele middelen. Het driemanschap deelt de mening van de zaakofficier niet dat er geen sprake is geweest van studioverhoren, maar slechts van verhoren in de studio, waardoor het Protocol Studioverhoren niet van toepassing zou zijn. Indien gedurende een opsporingsonderzoek wordt besloten om te onderzoeken of kinderen ook door nog niet door hen genoemde derden seksueel zijn misbruikt, en wordt besloten dit onderzoek te laten plaatsvinden in een verhoorstudio, is het in het kader van de waarheidsvinding het meest aangewezen om deze kinderen conform het protocol te laten horen. Ook de processen-verbaal opgemaakt voor aanvang van de verhoren inclusief het bijgevoegde toestemmingsformulier van de ouders voor het horen van de kinderen in de studio, geven aan dat er sprake is geweest van studioverhoren dan van verhoren uitgevoerd in een verhoorstudio.

⁵² Bron: Rapport psycholoog over slachtoffer G, blz. 8.

⁵³ In dit rapport eerder aangeduid als: de psychotherapeute.

⁵⁴ In het met het driemanschap gevoerde gesprek, geeft de psycholoog overigens aan, dat de door het hof gehoorde orthopedagoge degene was die de politieambtenaren op de studioverhoren voorbereidde. Dit werd in een gesprek met het driemanschap bevestigd door de advocate van de op de tenlastelegging vermelde slachtoffers.

⁵⁵ De studioverhoorders die deze verhoren afnamen, waren daarvoor opgeleid en gecertificeerd en maakten géén deel uit van het MOD2-team. De verhoorster van C. was wel lid van het MOD2 team. Zij deed ook de verhoren van F. op 2 juni 1999 en van M.P.M. op 8 oktober 1999 (aangifte).

⁵⁶ De officier van justitie noemde dat "[naam school]-verhoren", waarbij zij refereerde aan de naam van de school voor moeilijk lerende kinderen, van welke school een aantal op de tenlastelegging voorkomende slachtoffers leerling waren.

⁵⁷ De officier van justitie vertelde in een gesprek met het driemanschap dat zij weinig begrip kon opbrengen voor het publiekelijk ridiculiseren van door jonge kinderen vanuit hun referentiekader afgelegde verklaringen, zoals het verhaal over het afgesneden en weer aangezette piemeltje. Het driemanschap tekent hierbij aan dat dit soort ongewenste neveneffecten kunnen ontstaan door het onopgehelderd laten van eventuele misverstanden over gebeurtenissen die aantoonbaar onjuist danwel onmogelijk zijn (zo verklaarde een ander kind over een als gevolg van het seksueel misbruik uitgevallen eierstok).

⁵⁸ Deze hoofdregel werd in die tijd onderwezen in de opleiding voor studioverhoorders op de Rechercheschool te Zutphen. Overigens heeft de orthopedagoge daarvan ter zitting van het hof verklaard dat onderzoek heeft aangetoond dat het meerdere keren horen van jonge getuigen, in tegenstelling tot hetgeen men eerder aannam, een positieve uitwerking kan hebben op de waarheidsgetrouwheid van de betreffende verklaringen.

Voor het volledige beeld merkt het driemanschap op dat de advocaten van de verdachten eind 2000/begin 2001 in de gelegenheid zijn gesteld om de videobeelden van de verhoren van enkele door hen geselecteerde, op de tenlastelegging voorkomende, kinderen te bekijken. Zij hebben van deze gelegenheid gebruik gemaakt in aanwezigheid van de officier van justitie. Ook hebben de advocaten bij die gelegenheid delen gezien van de op video opgenomen verhoren van de verdachten en van M.P.M.

Het driemanschap vraagt zich af of de rechter zich er voldoende van bewust is geweest waarom niet alle studioverhoren conform het geldende Protocol Studioverhoren zijn afgenomen. Met name dat de studioverhoren het accent hebben gekregen van hulpverleningsverhoren en niet van juridische verhoren ten behoeve van de waarheidsvinding.

§ 7.3 Informatie over de totstandkoming van de eerste belastende verklaring van M.P.M. over vader (in het bijzonder met betrekking tot de rol van de halfzus)

Uit bestudering van het dossier is het driemanschap gebleken dat de halfzus van M.P.M. en D.M., A, als getuige is gehoord in het MOD2-onderzoek. Zij heeft daarnaast een rol gespeeld bij het tot stand komen van de aangifte die M.P.M. heeft gedaan tegen haar vader. Met betrekking tot de getuigenverklaringen afgelegd door deze halfzus en haar positie in het MOD2-onderzoek merkt het driemanschap het volgende op.

Op 16 juni 1999 is de halfzus als getuige door de politie gehoord in het onderzoek tegen haar vader. In dit verhoor geeft zij aan dat haar vader haar nooit seksueel heeft misbruikt. Wel kwam het voor dat vader naar haar zat te kijken terwijl zij onder de douche stond. Voorts verklaart deze halfzus dat zij nooit heeft gezien dat haar vader of andere mensen "aan M.P.M. of D.M. zaten". Deze getuigenverklaring van de halfzus is aangetroffen in het rechtbankdossier. De rechter heeft dus kennis kunnen nemen van de inhoud van deze verklaring.

In het journaal van het onderzoeksteam MOD2, wordt op 23 juni 1999, gemuteerd dat deze door de halfzus afgelegde verklaring besproken is met de maatschappelijk werkster die de halfzus begeleidt. Besloten is toen dat deze maatschappelijk werkster de halfzus zou gaan benaderen in het kader van haar hulpverlenende taak en dat zij (de maatschappelijk werkster) dan alleen zou kijken of de halfzus "iets heeft" en mocht deze halfzus nog een gesprek met de politie willen, dat zij kon bellen.

In het politiedossier is door het driemanschap een brief aangetroffen van de maatschappelijk werkster, gedateerd 16 juli 1999, waarin zij aangeeft op 2 en 12 juli 1999 een gesprek te hebben gehad met de halfzus en daarvan gespreksverslagen te hebben gemaakt, welke zij als bijlage benoemt in haar brief. Deze bijlagen heeft het driemanschap in geen enkel dossier in de zaak aangetroffen. De rechter heeft dus geen kennis kunnen nemen van de inhoud van deze bijlagen.

De brief is door het driemanschap wel aangetroffen in het politiedossier, maar niet in enig ander dossier, zodat geconcludeerd moet worden dat deze niet te beschikking van de rechter is geweest en daarmee informatie over de persoon van de halfzus als getuige niet bij de rechter is gekomen. De maatschappelijk werkster geeft in haar brief van 16 juli 1999 aan, dat de halfzus een ernstig beschadigde en getraumatiseerde jonge vrouw is. Naar de mening van de maatschappelijk werkster kan deze halfzus geen adequate inschatting geven van tijd en plaats. Zij kan niet gestructureerd vertellen en schiet in haar herinneringen van de leeftijd van 6 jaar naar de leeftijd van 13 jaar. Ze is iemand volgens de maatschappelijk werkster die pathologische situaties in haar leven verdraait om maar te kunnen overleven.

In een vervolgbrief van 19 juli 1999 aan het MOD2-team meldt de maatschappelijk werkster dat de halfzus de beide gespreksverslagen van 2 en 12 juli 1999 had gelezen en haar toestemming heeft gegeven deze aan de politie Enschede te overhandigen en dat ze indien nodig, door justitie gebruikt kunnen worden in het MOD2-onderzoek.

Met betrekking tot de rol die de halfzus heeft gespeeld bij het tot stand komen van de aangifte d.d. 8 oktober 1999 van M.P.M. tegen haar vader merkt het driemanschap het volgende op.

In het politiedossier is door het driemanschap een brief van de maatschappelijk werkster aangetroffen gedateerd 8 november 1999 en gericht aan de politie Enschede.

Deze brief heeft geen deel uitgemaakt van het rechtbankdossier, zodat geconcludeerd moet worden dat de rechter ook geen kennis heeft kunnen nemen van het in de brief vermelde.

In deze brief staat ondermeer dat de maatschappelijk werkster op 30 september 1999 door één van de rechercheurs van het MOD2-team is verzocht, om een bezoek van de halfzus aan M.P.M. voor te bereiden en te begeleiden. De instelling waar M.P.M. op dat moment verbleef achtte dit aangewezen omdat de ouders en de oom waren aangehouden door de politie en M.P.M. daarom geen bezoek meer van hen kon krijgen. Ook was er op dat moment geen contact meer met haar jongere zusje D.M. Daarnaast is het driemanschap uit de hem ter beschikking gestelde stukken gebleken, dat het MOD2 team ook voorstander was van het op dat moment tot stand brengen van het contact tussen M.P.M. en haar halfzus A. Dit blijkt onder meer uit een handgeschreven document van de zaakofficier d.d. 5 januari 2000 waarin vermeld staat: "Politie heeft A. naar M.P.M. gestuurd; niet omdat ze allebei door dezelfde dader zijn misbruikt, maar omdat ze allebei dezelfde achtergrond delen".

In de context van het navolgende acht het driemanschap het van belang op te merken dat halfzus A. en M.P.M. al geruime tijd geen contact meer met elkaar hadden.

Het bezoek van de halfzus aan M.P.M. heeft plaatsgevonden op zondag 3 oktober 1999 in de instelling waar M.P.M. op dat moment verbleef. Uit de brief komt naar voren dat dit bezoek goed is verlopen en het M.P.M. emotioneel steun heeft gegeven.

Op 5 oktober belt M.P.M. één van de haar verhorende rechercheurs met de mededeling dat zij aangifte wil doen tegen haar vader.

M.P.M. vertelt een paar dagen later, op 8 oktober 1999, in bijzijn van haar halfzus, aan de politie wat haarzelf is overkomen voor wat betreft het seksueel misbruik in het gezin.

Uit het rechtbankdossier blijkt dat op 8 oktober 1999 een zes uur durend verhoor van M.P.M. heeft plaatsgevonden, tijdens welk verhoor zij verklaart over het seksueel misbruik dat vader met haar zou hebben gepleegd.

Bij dit verhoor zijn, voor zover uit de stukken valt op te maken, naast de verhorende rechercheurs, aanwezig geweest de halfzus van M.P.M., de maatschappelijk werkster van deze halfzus en een medewerkster van de jeugdinrichting waar M.P.M. op dat moment verbleef.

Na lezing van deze stukken heeft het driemanschap zich afgevraagd of voldoende uit de stukken in het rechtbankdossier naar voren is gekomen welke rol de halfzus als getuige heeft gespeeld bij het totstandkomen van de aangifte van M.P.M.

Is de oordelende instanties voldoende duidelijk gemaakt aan de hand van processen-verbaal van bevindingen of rapportages of en in welke mate de bemoeienis van de halfzus-getuige van invloed is geweest op de aangifte van M.P.M. waarin zij spreekt over seksuele handelingen die er binnen het gezin met haar plaatsvonden?

Het bewuste verhoor van M.P.M. op 8 oktober 1999, waarbij haar halfzus aanwezig is geweest, is vastgelegd op audio. Na beluistering kon vastgesteld worden dat de verbatim uitwerking die in het hofdossier is opgenomen geen volledige weergave is van hetgeen op de audioband is opgenomen. Met name de inbreng van de halfzus tijdens dit verhoor van M.P.M. is weggelaten in de verbatim-uitwerking. In een later aan het driemanschap beschikbaar gesteld dossier, heeft het driemanschap een andere versie van de verbatim-uitwerking van dit verhoor aangetroffen, waarin de inbreng van de halfzus wel is verwoord.

Opmerkelijk hierbij is, dat in deze andere, uitgebreide versie van de verbatim uitwerking op een bepaald moment tijdens het verhoor van M.P.M. de inbreng van A. vijf pagina's tekst beslaat. In het aan de rechter bekend zijnde versie is haar inbreng ingekort/samengevat in elf regels tekst.

Op genoemde vijf pagina's praat A. op M.P.M. in om toch vooral aangifte te doen. A. doet daarbij suggesties voor antwoorden en oefent druk uit op M.P.M.

Naar de mening van het driemanschap is de rol van A. hierbij niet slechts een ondersteunende. Deze uitgebreide versie is door het driemanschap echter niet aangetroffen in het rechtbankdossier, zodat vastgesteld moet worden dat deze uitgebreide verbatim-uitwerking van het verhoor van M.P.M. op 8 oktober 1999 niet ter beschikking is geweest van de rechter.

Over de rol van genoemde halfzus in het MOD2 onderzoek, wijst het driemanschap ten slotte nog op een voorval, zoals dat na de sluiting van het proces-verbaal op 11 april 2000 en na het horen van de halfzus als getuige door de rechtbank, heeft plaatsgevonden.

In zowel het politiedossier als het rechtbankdossier is door het driemanschap een brief aangetroffen, geschreven door de halfzus, gedateerd 1 december 2000 en gericht aan één van de rechercheurs van het MOD-team.

De halfzus beschrijft in deze brief een aantal voorvallen gedurende de twee periodes dat zij bij het toenmalige gezin van haar vader haar intrek had genomen.

Naar aanleiding van deze brief heeft er op dezelfde dag een getuigenverhoor plaatsgevonden van de halfzus.

Het proces-verbaal van dit getuigenverhoor verschilt op een aantal punten met de inhoud van de brief van 1 december 2000;

met name daar waar de halfzus in haar brief schrijft over een voorval binnen het gezin met betrekking tot M.P.M. waar zij als halfzus wetenschap van heeft⁵⁹. Uit de brief is de conclusie te trekken dat de halfzus het bewuste voorval zelf heeft gezien.

In het getuigenverhoor van 1 december 2000 komt echter naar voren dat de halfzus dit voorval niet zelf heeft gezien, maar dat M.P.M. haar dat indertijd heeft verteld.

Het driemanschap heeft geconstateerd dat het proces-verbaal van deze getuigenverklaring van de halfzus zich niet in het rechtbankdossier bevindt.

De rechter heeft van het verschil tussen brief en proces-verbaal van getuigenverhoor dus geen kennis kunnen nemen.

In het politiedossier komen diverse voorvallen rond en met de halfzus voor, die iets zouden kunnen zeggen over de persoon van de halfzus, A, als getuige.

Het driemanschap noemt in deze een telefoongesprek tussen A en een man.

In dit gesprek geeft A. aan bang te zijn dat ze toch opgepakt gaat worden voor haar weedplantage op het adres L. De man wordt dan boos op A., omdat A heeft verteld dat deze weedplantage van haar vader was. A. geeft hierop aan dat vader dat verdiend heeft omdat hij haar wilde laten opdraaien voor iets van zes jaar geleden.

Daarnaast geeft A. op 5 november 2000 in een aantal telefoongesprekken aan dat zij zojuist een miskraam heeft gehad. Zij zegt in het ziekenhuis te zijn geweest. Tussen deze gesprekken door heeft zij echter een gesprek met bovengenoemde man waaruit valt op te maken dat zij nog steeds in verwachting is.

In het rechtbankdossier heeft het driemanschap deze incidenten echter niet aangetroffen, zodat het driemanschap tot de constatering komt dat deze informatie niet aan de rechter bekend is geweest. Hierdoor heeft de rechter niet, mede op basis van deze stukken, een inschatting kunnen maken van de betrouwbaarheid van de halfzus als getuige in de strafzaak tegen vader, moeder en oom.

Het driemanschap merkt overigens wel op dat de halfzus zowel ter zitting van de rechtbank op 14 november 2000 als ter zitting van het hof op 6 februari 2002 is gehoord als getuige.

Het driemanschap realiseert zich dat aan de hand van deze verhoren ter terechtzitting de rechter zich ook een oordeel heeft kunnen vormen over de persoon van de halfzus als getuige in deze zaak.

Overigens is het hierbij nog interessant om op te merken dat volgens de toen geldende Aanwijzing bejegening slachtoffers zedendelicten (onder 2. Aangifte) vermeld staat dat indien een slachtoffer prijs stelt op de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon bij de aangifte, hieraan gevolg wordt gegeven. Wel dient het slachtoffer erop te worden gewezen dat deze persoon in beginsel later niet meer als getuige kan worden gehoord. Soortgelijke bewoordingen zijn te vinden in de toen geldende Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties (onder 3. De aangifte [fase 1]). Zoals eerder opgemerkt was A. reeds op 16 juni 1999 als getuige gehoord.

Vanuit een oogpunt van volledigheid zou het in de ogen van het driemanschap echter juist zijn geweest wanneer de andere informatie rond de halfzus zoals die wel naar voren komt in het politiedossier deel zou hebben uitgemaakt van het rechtbankdossier.

Het driemanschap merkt overigens op dat M.P.M. tot 8 oktober 1999 het door haar ouders gepleegde seksueel misbruik altijd heeft ontkend. Na haar aangifte op 8 oktober 1999, heeft M.P.M. op 21 oktober 1999, op 4 november 1999, op 10 december 1999, alsmede ter terechtzitting bij de behandeling van haar eigen strafzaak aangegeven dat zij zelf door vader seksueel is misbruikt. Op 6 januari 2000 trekt zij haar aangifte in, na ontvangst van een brief van haar vader. Zij merkt daarbij op dat het seksueel misbruik waarvan zij haar vader had beschuldigd wél heeft plaatsgevonden, maar dat niet haar vader de dader was maar een oud-buurman. De tegen haar oud-

⁵⁹ M.P.M. zou door vader aan een radiator van de verwarming zijn vastgebonden, waarna vader haar zou hebben aangeboden aan zijn vrienden.

buurman gedane aangifte is onderzocht, maar heeft niet tot een vervolging geleid (subdossier K). M.P.M. heeft haar aangifte van 8 oktober 1999 tegen vader daarna niet meer expliciet bevestigd.

In tegenstelling tot de andere slachtoffers zijn M.P.M. en D.M., ook na de sluiting van het strafrechtelijk onderzoek tegen henzelf, meermalen verhoord over de rol van vader, moeder, oom bij het door hen gepleegde seksueel misbruik.

§ 7.4 Informatie met betrekking tot verrichte onderzoeken

met hetzij een negatief resultaat hetzij met een resultaat dat voor het onderzoek niet van belang werd geacht, maar naar de mening van het driemanschap van belang was voor de beeldvorming van de rechters die over deze zaak moesten oordelen

Het is het driemanschap gebleken dat het politieteam in de zaak MOD2 ook onderzoek heeft gedaan naar de financiële situatie van vader, moeder en oom.

Aanleiding hiervoor lijkt te zijn geweest dat uit het onderzoek naar voren kwam dat er van de door vader, moeder en oom gepleegde seksuele handelingen met de kinderen, video-opnamen zouden zijn gemaakt en dat deze mogelijk verkocht waren aan derden. Het onderzoeksteam wilde naar aanleiding hiervan onderzoeken of er ook sprake was geweest van handel in kinderpornografische afbeeldingen. De resultaten van deze deelonderzoeken zijn neergelegd in het politiejournaal van 25 oktober 1999. In deze journaalmutatie wordt de volgende conclusie getrokken: "Uit beide zoekingen is niet gebleken dat extreme uitgaven hebben plaatsgevonden. Uit bescheiden bij beiden blijkt niet dat er andere bankrekeningen bestaan."

Tevens blijkt uit het politiejournaal, dat er onderzoek is gedaan naar het mogelijk huren van pornovideobanden door vader en oom. Daartoe hebben rechercheurs bezoeken gebracht aan een tweetal videotheken, waar men getuigen heeft gesproken en administratieve bescheiden heeft meegekregen en/of in gezien.

Het resultaat van dit onderzoek staat vermeld in het politiejournaal op 10 november 1999.

Het resultaat is negatief. Of de bestanden kennen vader, moeder en oom niet of men komt één van hen wel tegen in het bestand, maar daar zijn geen bijzonderheden te vermelden met betrekking tot het huurgedrag.

Van 21 december 1999 tot 23 februari 2000 zijn in alle instellingen waar vader, moeder, dochters en oom verbleven de door hen gevoerde telefoongesprekken afgeluisterd⁶⁰. Over laatstgenoemde periode bevindt zich geen informatie in het procesdossier omdat dit 'tappen' in het kader van een separaat gevorderd gerechtelijk vooronderzoek (MOD2 terzake van kinderporno⁶¹) heeft plaatsgevonden.

Een aantal van deze gesprekken is schriftelijk vastgelegd (een deel daarvan bevond zich op de T-schijf van de computer van de Regiopolitie Twente en een ander deel van die gesprekken is samengevat in het politiejournaal). Van geen van de gevoerde gesprekken is in het dossier een uitwerking opgenomen. Dit omdat - volgens de geïnterviewde teamleden van de Regiopolitie Twente - de gevoerde gesprekken voor het onderzoek niet van belang zijn geacht. Het driemanschap heeft op basis van een door het Evaluatie Team gemaakte analyse achteraf kunnen vaststellen dat vader, moeder en oom in nagenoeg alle met derden gevoerde telefoongesprekken consequent hebben getuigd van hun onschuld, waarbij door in het bijzonder oom vele malen concrete voorbeelden zijn genoemd waarmee zijn onschuld aangetoond zou kunnen worden.

Op 3 en 4 februari 2000 heeft de politie de bewoners van aangrenzende woningen van de woning van oom aan de Poolmansweg benaderd met de vraag om nadere informatie over het seksueel misbruik dat in de woning van oom zou hebben voorgedaan. Dat buurtonderzoek heeft geen informatie opgeleverd over het mogelijk seksueel misbruik in de woning van oom, die voor het team van belang was.

⁶⁰ Eerder in dit rapport werd al melding gemaakt van het af luisteren van telefoons in de periode voorafgaand aan de aanhouding van vader, moeder en oom.

⁶¹ Voor dit feit zijn de verdachten op 21 december 1999 na afloop van een op die dag gehouden pro-forma zitting opnieuw aangehouden.

Genoemde onderzoeksresultaten zijn niet neergelegd in processen-verbaal van bevindingen en hebben daarmee geen onderdeel uitgemaakt van het aan de rechter beschikbaar gestelde dossier.

Uit het gesprek dat het driemanschap heeft gehad met de eerste administratief coördinator van het MOD2-team en met de projectleider-secretariaatscoördinator van het MOD2-team, is gebleken dat het in de tijd dat het MOD onderzoek speelde, niet ongebruikelijk was om onderzoeken die niets ten nadele van verdachten hadden opgeleverd aan te merken als zijnde niet van belang voor het onderzoek. De resultaten van deze onderzoeken werden wel vermeld in het politiejournaal, maar daarvan werd niet een afzonderlijk proces-verbaal opgemaakt⁶².

Hoewel het driemanschap zich realiseert dat sinds de wijzigingen in het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot de bevoegdheden tot aanwending van bijzondere opsporingsbevoegdheden (Wet BOB) en de invoering van de nieuwe structuur voor grootschalige politieonderzoeken, in de huidige tijd minder snel wordt aangenomen dat een onderzoeksverrichting iedere relevantie mist, had het naar het oordeel van het driemanschap in het MOD2-onderzoek voor de hand gelegen ook de niet-belastende resultaten van opsporingshandelingen en activiteiten ter kennis van de rechter te brengen. Het driemanschap verwijst in dit verband korthedshalve naar de Richtlijn schriftelijke verantwoording strafzaken d.d. 28 januari 1997⁶³.

§ 7.5 Samenvattende conclusies

Op de vraag of aan de rechter relevante informatie is onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, kan het driemanschap geen stellig antwoord geven. Het driemanschap is van mening dat informatie buiten het dossier is gebleven die er naar zijn mening wel in had moeten. Het gaat dan volgens het driemanschap in de eerste plaats om informatie met betrekking tot slachtoffers, verdachten en pleegplaatsen, waarnaar, naar het oordeel van het driemanschap, onvoldoende of te weinig diepgaand onderzoek is gedaan. Zo heeft het driemanschap uit het aan de rechter voorgelegde dossier niet op kunnen maken of gericht recherche onderzoek is gedaan naar:

- een mogelijk alibi van de verdachten in de betreffende periode;
- details die de slachtoffers vertellen over de verschillende pleegplaatsen en/of
- andere aanknopingspunten die de verklaringen van de slachtoffers zouden kunnen ondersteunen dan wel de verklaringen van de verdachten zouden kunnen ontkrachten.

Ook is niet gebleken van uitgebreide technisch sporenonderzoeken in woningen of auto's of van bewijsconfrontaties van slachtoffers met de verdachten, terwijl daar naar het oordeel van het driemanschap in tenminste één geval aanleiding toe was.

Niet alle studioverhoren zijn conform het geldende Protocol Studioverhoren afgenomen, in de zin van het afnemen van een juridisch verhoor van een slachtoffer die al eerder over het seksueel misbruik gepleegd door vader, moeder of oom had verklaard, dit terwijl in het aan de rechter overgelegde proces-verbaal die suggestie wel werd gewekt.

Het driemanschap plaatst vraagtekens bij de wijze waarop de aangifte van dochter M.P.M. tegen haar vader tot stand gekomen is, meer in het bijzonder bij de rol die de halfzus, vergezeld van haar maatschappelijk werkster, daarbij heeft gespeeld. De halfzus blijkt voor wat betreft het geven van suggesties voor de aangifte een veel grotere rol te hebben gespeeld dan uit het daarvan aan de rechter voorgelegd verbatim uitgewerkte verslag van het verhoor blijkt.

Tot slot heeft het driemanschap vastgesteld dat van een aantal verrichte onderzoeken met hetzij een negatief resultaat hetzij met een resultaat dat voor het onderzoek niet van belang werd geacht, geen proces-verbaal is opgemaakt, terwijl die onderzoeken naar de mening van het driemanschap wel degelijk van belang waren voor een goede beeldvorming over vader, moeder en oom.

⁶² Deze opvatting wordt bevestigd in het destijds op de recherschool verstrekte boekje "Handleiding aanpak van grote zaken", geschreven door officier van justitie mr. R.A.F. Gerding (uitgave VUGA 's-Gravenhage, 2^e druk 1993). Mr. Gerding in hoofdstuk 5 op blz. 53: "Dit betekent dat het proces-verbaal een goede weergave moet bevatten van het bewijs dat tijdens het onderzoek is verzameld. Niet al het onderzoeksmateriaal hoeft in het proces-verbaal te worden opgenomen; alleen die gegevens worden vermeld die van belang zijn voor een juiste beoordeling van de in het proces-verbaal beschreven strafbare feiten."

⁶³ Strct. 1997, nr. 68

Hoofdstuk VIII

Conclusies en advies

§ 8.1 Conclusies

Met betrekking tot de beperkte onderzoeksvraag is de conclusie van het driemanschap dat er geen informatie aan de rechter is onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, doordat processen verbaal van een aantal slachtoffers/getuigen geen deel uit hebben gemaakt van het procesdossier. Ook is niet gebleken dat na de terechtzitting stukken aan het dossier zijn toegevoegd. De desbetreffende door de heer Crombag opgeworpen vraag dient derhalve ontkennend te worden beantwoord.

Voor het overige merkt het driemanschap het volgende op.

Uit de voorafgaande hoofdstukken komt een beeld naar voren van een zeer complexe, gevoelige en met het oog op de waarheidsvinding lastige zaak. De betrokken professionals zijn zich daarvan zeer bewust geweest. Men heeft er steeds naar gestreefd de kwaliteit van de waarheidsvinding hoog te houden, en de (vermoedelijke) slachtoffers te informeren. Omdat de verdachten ontkenden en bewijs anders dan bewijs door getuigen nagenoeg ontbrak lag het accent zwaar op de verklaringen van de slachtoffers. Vrijwel alle belastende verklaringen zijn opgenomen in een periode dat veel over deze zaak is geschreven en gesproken. Daar komt bij dat in de verklaringen van de slachtoffers niet of nauwelijks feiten en omstandigheden worden aangetroffen die zich leenden voor objectieve verificatie. In verklaringen beschreven concrete gebeurtenissen worden niet bevestigd in verklaringen van kinderen die bij dezelfde gebeurtenissen aanwezig geweest zouden zijn. Daarnaast is de wijze waarop (een deel van) de verhoren hebben plaatsgevonden naar het oordeel van het driemanschap risicovol te noemen. Dat geldt met name voor de vele verhoren van M.P.M. en D.M., die aanvankelijk als verdachten, later als getuigen zijn gehoord. Nu echter rechtbank en hof kennis hebben genomen van de kritiek die diverse deskundigen op (een aantal van de) verhoren hebben uitgeoefend ligt het buiten de taakopdracht van het driemanschap daarop nader in te gaan, laat staan een oordeel daarover te vellen. Dit slothoofdstuk is daarom toegespitst op de in het voorafgaande ontwikkelde bredere vraagstelling:

“Is aan de rechter relevante informatie onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden?”

Het driemanschap acht zich niet in staat om op die vraag een stellig antwoord te geven. Het is niet uitgesloten dat de rechtbank of het hof, wanneer het over bijvoorbeeld meer informatie met betrekking tot de persoonlijkheid van de halfzus zou hebben beschikt, ervan zou hebben afgezien haar verklaring voor het bewijs te gebruiken, maar dat is allesbehalve zeker. Daar komt nog bij dat het zeer de vraag is of in dat geval de verdachten zouden zijn vrijgesproken.

Bij deze stand van zaken stelt het driemanschap vast dat de rol van de halfzus, gezien vanuit het gezichtspunt van kwalitatief verantwoorde opsporing, ongelukkig is geweest. Het is moeilijk te begrijpen waarom het team en de zaaksofficier bevorderen dan wel toelaten dat een persoon die volgens de teamleider binnen het team destijds als ‘borderliner’ wordt aangemerkt, en als iemand met wier verklaringen zeer behoedzaam moest worden omgesprongen, zo’n cruciale rol speelt rond de aangifte van M.P.M. op 8 oktober 1999.

Het doet zonder meer vreemd aan dat deze halfzus, nota bene ook nog vergezeld door haar maatschappelijk werkster, het verhoor van M.P.M. op die datum bijwoont en aldaar ook het woord heeft gevoerd, al is dat niet volledig opgetekend in het aan de rechter overgelegde proces-verbaal van het verhoor. Deze ongewenste gang van zaken wekt sterk de indruk dat de hulpverlening aan de slachtoffers in zekere zin heeft geprevaleerd boven het streven naar optimale zuiverheid bij de waarheidsvinding. Het is maar de vraag of de mogelijke schade aan die waarheidsvinding voldoende is gecompenseerd doordat de halfzus door de rechtbank en het gerechtshof ter terechtzitting is gehoord.

Zoals in § 7.3 beschreven, heeft het driemanschap de telefoontaps op het nummer van vader, die zich op de T-schijf bevonden die nog aanwezig bleek op het politiebureau in Enschede, door het Evaluatie Team laten analyseren. Slechts een klein deel daarvan is destijds uitgewerkt. Deze uitwerking is overigens niet aan het dossier toegevoegd. In het relaas proces-verbaal van de politie is aangegeven dat in de periode voorafgaande aan de aanhouding van de verdachten is getapt.

Dat betekent dat rechter en verdediging van die taps op de hoogte waren, en desgewenst deze taps of delen daarvan, althans voor wat betreft de periode vóór de aanhouding van de verdachten, hebben kunnen afluisteren.

Dit bevestigt de algemene indruk die het driemanschap heeft van het politieke en justitiële onderzoek: men heeft gestreefd naar transparantie; er is geen enkele aanwijzing gevonden dat men relevante informatie heeft willen achterhouden. Vast staat wel dat de inhoud van de taps geen enkele rol heeft gespeeld bij de onderzoeken ter terechtzitting. Men kan zich afvragen of het beeld dat de rechter heeft gekregen van de verdachten zou zijn gekanteld wanneer hij kennis zou hebben genomen van die inhoud.

Uit de analyse van het Evaluatie Team is in ieder geval gebleken dat deze op geen enkele wijze belastend was voor de verdachten; mogelijk zelfs integendeel. Zo zegt vader op een gegeven moment tegen M.P.M. dat zij “de waarheid moet vertellen”.

Het driemanschap heeft aan de dagelijks teamleider en aan de zaakofficier de vraag voorgelegd of het niet opmerkelijk is dat de toepassing van deze onderzoeksmethode over een aanzienlijke periode helemaal niets belastends heeft opgeleverd.

De zaakofficier antwoordde hierop dat zij dit juist kenmerkend vond voor de persoonlijkheid van vader, die zij een zeker raffinement toedichtte. De teamleider kon hiervoor geen verklaring geven. Het driemanschap meent, mede gelet op hetgeen door deskundigen van het Pieter Baan Centrum over vader is gerapporteerd, dat de opvatting van de zaakofficier niet erg aannemelijk is, en gekleurd is door de overtuiging dat vader inderdaad de hoofddader was. Diens gedrag wordt achteraf door de gekleurde bril van de overtuiging geïnterpreteerd. Hoe dit zij, het driemanschap meent dat het juist was geweest wanneer meer informatie uit de taps aan de processtukken zou zijn toegevoegd, met name ook de bovenbedoelde aansporing van vader aan zijn oudste dochter.

Het driemanschap is van oordeel dat niet kan worden uitgesloten, wanneer men de optelsom maakt van de informatie die volgens hem niet of in onvoldoende mate aan de stukken is toegevoegd de conclusie kan worden getrokken dat de rechter, als hij van die informatie kennis had genomen, tot een andersluidend oordeel zou zijn gekomen.

Hiermee is ook de verruimde onderzoeksvraag beantwoord.

§ 8.2 Overwegingen ten overvloede.

Dat betreft in de eerste plaats de volgens alle betrokkenen betreurenswaardig slechte communicatie tussen de CRI-deskundigen en het onderzoeksteam en de zaakofficier (en in een later stadium de advocaat-generaal). Nadat de CRI-deskundigen hun rapport, dat zeer kritisch uitviel, bij het team hadden ingeleverd is er geen rechtstreekse communicatie geweest tussen deze deskundigen en de teamleiding en de zaakofficier. Wel waren er contacten tussen hogere echelons van de betrokken organen, maar die leidden niet tot verheldering of toenadering. Integendeel: op enig moment blijkt dat één van beide CRI-medewerkers tot persona non grata is verklaard in de politieregio Twente; een nogal bizarre stap.

Het is het driemanschap gebleken dat ook nog vandaag de dag door alle betrokkenen op geëmotioneerde toon wordt gesproken over de gang van zaken. Het is jammer dat het team en de zaakofficier niet over hun op zichzelf begrijpelijke verontwaardiging over de harde kritiek zijn heengestapt, en niet onmiddellijk een gesprek hebben belegd om de gevoelens en standpunten over en weer uit te wisselen. Dit klemt temeer, nu – gelet ook op de eveneens zeer uitgesproken kritiek van de heer Crombag, en deels ook het commentaar van de psycholoog - juist de wijze van verhoren het hart van het onderzoek raakte.

Wanneer de communicatie zo slecht verloopt beneemt men zich de kans om van fouten te leren. Hierbij moet wel worden aangetekend dat de zaakofficier en de teamleider hebben bevestigd dat het team van een aantal aanbevelingen in het CRI-rapport wel gebruik heeft gemaakt.

In dit verband is het treffend dat de dagelijks teamleider in zijn tweede gesprek met het driemanschap ruiterlijk heeft toegegeven dat met name de verhoren van de beide dochters niet voldeden aan de (ook toen reeds) geldende maatstaven. Het ‘shoppen’ tussen de beide dochters door steeds hetzelfde verhoorend koppel rechercheurs was ook naar destijds heersende inzichten niet aan de maat. In een

notoir lastige zaak als de onderhavige, waarin nauwelijks bewijs anders dan bewijs door getuigen voorhanden is en bijna alles draait om de verklaringen van zeer jeugdige slachtoffers, waaronder de psychisch kwetsbare dochters c.q. nichten van de verdachten, is een verantwoorde verhoortechniek van doorslaggevend belang.

Het driemanschap stipt nog een tweede punt aan. Dit betreft de rol van de tijdens het MOD - en MOD2 onderzoek geconsulteerde orthopedagoge, die door het hof als deskundige is gehoord.

Het is aannemelijk dat haar expertise voor de overtuiging van de rechter een rol heeft gespeeld, getuige de overweging van het hof dat het hof gelet op de verklaringen van de verschillende deskundigen van oordeel is dat er binnen de wetenschap geen overeenstemming bestaat over de mate van beïnvloedbaarheid van (jonge) getuigen en orthopedagoge ter terechtzitting van het hof van 6 februari 2002 heeft verklaard dat de laatste wetenschappelijke onderzoeken uitwijzen dat de mate van beïnvloedbaarheid van kinderen met een intelligentieleeftijd van 6 jaar of ouder niet veel groter is dan de beïnvloedbaarheid van volwassenen, waarbij de beïnvloedbaarheid ten aanzien van randgebeurtenissen groter is dan die ten aanzien van de centrale gebeurtenis. Ook verklaarde de orthopedagoge voor het hof dat onderzoek heeft aangetoond dat het meerdere keren horen van jonge getuigen, in tegenstelling tot hetgeen men eerder aannam, een positieve uitwerking kan hebben op de waarheidsgetrouwheid van de betreffende verklaringen. De heer Crombag heeft als punt van kritiek naar voren gebracht dat hij niet in de gelegenheid is geweest op de verklaring van deze deskundige te reageren. Nu de verklaringen van beide deskundigen ten overstaan van de zittingsrechter (in hoger beroep) zijn afgelegd past het het driemanschap niet over deze gang van zaken een oordeel uit te spreken.

Wél stelt het driemanschap vast dat er enige onduidelijkheid bestaat over de rol van de door het onderzoeksteam geconsulteerde orthopedagoge. Zelf stelt zij dat haar inbreng slechts de *state of the art* in de wetenschap betrof met betrekking tot de gevolgen van seksueel misbruik van jeugdigen voor die jeugdigen, en de manier waarop zij hun ervaringen verwerken. In die geest past inderdaad haar verklaring ter zitting van het hof. Maar daarmee is slecht te rijmen dat – blijkens enkele aantekeningen in het politiejournaal – het team haar een oordeel heeft willen laten geven over de betrouwbaarheid van enkele getuigenverklaringen van jeugdige slachtoffers. Niet is overigens gebleken dat zij een dergelijk oordeel inderdaad heeft gegeven. Zelf heeft zij verklaard zich daar niets van te herinneren. Het driemanschap staat hierbij stil omdat zij meent dat het ongewenst is wanneer er onduidelijkheid bestaat over de exacte opdracht aan deskundigen.

§ 8.3 Advies

Al met al stelt het driemanschap vast dat het opsporingsonderzoek op integrale wijze en met grote inzet is uitgevoerd. Op geen enkele wijze is gebleken van pogingen om informatie achter te houden. Op diverse punten heeft het driemanschap bevonden dat aanvullende informatie uit het onderzoek bij de stukken had moeten worden gevoegd. Deze bevinding leidt niet tot het oordeel dat het rechterlijk oordeel waarschijnlijk wezenlijk anders had geluid.

Het driemanschap is zich er evenwel terdege van bewust dat de feitelijke basis van de veroordelende uitspraken, gelet op de zware kritiek van alle betrokken deskundigen op de kwaliteit van de verhoren (de orthopedagoge heeft zich immers niet over de concrete getuigenverklaringen uitgelaten) fragiel is. De informatie die door het onderzoek van het driemanschap is toegevoegd maakt die basis nog fragieler. Het driemanschap kan er niet omheen, alles overziende, de bange vraag onder ogen te zien of de veroordeelden wellicht onschuldig zijn aan bewezen verklaarde feiten. Zelf hebben de veroordeelden steeds volgehouden onschuldig te zijn. Voor vader heeft de ontkenning tot gevolg dat hij waarschijnlijk nog lang in de TBS-kliniek zal moeten blijven. Nader onderzoek zou mogelijk de twijfel kunnen wegnemen. Een dergelijk onderzoek zou ingrijpend en belastend zijn voor de slachtoffers en hun omgeving. Het driemanschap realiseert zich dat bij de uitvoering van dat onderzoek zich allerlei problemen van praktische aard kunnen voordoen, maar acht dat niet voldoende reden om daar bij voorbaat vanaf te zien. Dat gegeven moet worden afgewogen tegen de overweging dat er mogelijk onschuldigen zijn gestraft en dat een onschuldige van zijn vrijheid beroofd blijft. Het is niet aan het driemanschap te adviseren over de inrichting van het hier bedoelde onderzoek. Het driemanschap adviseert daartoe over te gaan, zodat tenminste een poging wordt ondernomen de bestaande twijfel weg te nemen.

Samenvatting

Medio 1998 start de Regiopolitie Twente een opsporingsonderzoek tegen twee jonge zusjes. Zij worden verdacht van het plegen van ontuchtige handelingen met tal van jonge kinderen.

Medio 1999 bereiken de Regiopolitie Twente aanwijzingen dat de vader van de zusjes zijn kinderen tot het plegen van ontuchtige handelingen heeft aangezet. Een rechteam van de Regiopolitie Twente, met de naam MOD2, begint vanaf 9 juni 1999 ook een opsporingsonderzoek tegen de vader van de zusjes en korte tijd later eveneens tegen hun moeder en hun oom (broer van de moeder). Laatstgenoemde onderzoek heeft ruim tien maanden geduurd en is op 11 april 2000 afgesloten.

De zusjes worden frequent verhoord, niet alleen over hun eigen rol bij het plegen van ontuchtige handelingen, maar ook over de rol van hun ouders en hun oom. Na aanvankelijke ontkenning verklaren beide zusjes na een aantal van deze verhoren dat vader, moeder en oom hen niet alleen hebben aangezet tot het plegen van ontuchtige handelingen met jonge kinderen, maar dat ook zij zelf door hun ouders en oom ernstig seksueel misbruikt zijn.

Daarnaast ontvangt de Regiopolitie Twente in oktober 1999 twee aangiften van ouders van jonge kinderen, die hun ouders verteld hebben dat de ouders en oom van de zusjes hen in hun respectievelijke woningen ernstig seksueel hebben misbruikt. Na politieonderzoek worden daaraan nog een paar aangiften toegevoegd, zodat uiteindelijk negen door vader, moeder en/of oom gepleegde gevallen van ernstig seksueel misbruik aan de rechter worden voorgelegd (inclusief het misbruik van de beide zusjes).

Rechtspsycholoog prof.dr. H.F.M. Crombag wordt, nadat de zaak bij de rechtbank aanhangig is gemaakt en door de rechtbank naar de rechter-commissaris is terugverwezen, gevraagd een onderzoek in te stellen naar de betrouwbaarheid van de verklaringen van de beide zusjes. De heer Crombag komt in de hem ter beschikking gestelde stukken een aantal namen van slachtoffertjes tegen, waarvan hij niet kan nagaan of die door de politie zijn gehoord of niet. De heer Crombag vermoedt dat slachtoffertjes mogelijk wel door de politie zijn gehoord, maar dat de van hen opgenomen verklaringen niet aan de rechter zijn voorgelegd. De heer Crombag vindt deze kwestie van belang omdat niet belastende verklaringen van zulke kinderen niet alleen geen bijdrage zouden leveren aan het bewijs van de verdachten, maar ook steun zouden kunnen geven aan een alternatieve interpretatie of tegenverhaal.

Het driemanschap heeft op verzoek van het College van procureurs-generaal zich gebogen over de vraag of aan de rechter relevante informatie is onthouden die mogelijk tot een ander oordeel had kunnen leiden, doordat processen-verbaal van de verhoren van een aantal slachtoffers/getuigen geen deel uitmaakten van het procesdossier. Het driemanschap beantwoordt die vraag zonder voorbehoud ontkennend. Slachtoffers die iets relevants over de rol van vader, moeder en oom zouden kunnen vertellen, zijn door de Regiopolitie Twente gehoord en wat daarvan door de politie in verklaringen is opgetekend, is in het procesdossier opgenomen. Het driemanschap heeft een plausibele verklaring gevonden voor het kennelijk bij de heer Crombag ontstane misverstand. Hij heeft ten behoeve van zijn onderzoek slechts een deel van het politiedossier ontvangen en miste daardoor de dossiers waarin ondermeer 24 woordelijk uitgewerkte studioverhoren van slachtoffers waren opgenomen.

Bij een aantal tijdens het MOD2-onderzoek geraadpleegde deskundigen is twijfel ontstaan over de vraag of hetgeen de zusjes en andere kinderen over vader, moeder en oom hebben verklaard daadwerkelijk zo heeft kunnen plaatsvinden. Het driemanschap heeft zich de verruimde onderzoeksvraag gesteld of het ook mogelijk zou kunnen zijn dat de rechter geen kennis heeft kunnen nemen van relevante feiten en/of omstandigheden in het dossier die grond zouden kunnen geven aan die twijfel, anders dan reeds op grond van de rapportages van de deskundigen bij de rechter bekend was.

Bij de zoektocht naar het antwoord op die vraag stuitte het driemanschap op een aantal zaken die naar zijn mening in het procesdossier onderbelicht zijn gebleven.

Het driemanschap wijst daarbij in de eerste plaats op de totstandkoming en de inhoud van de belastende verklaringen van de twee zusjes. Zoals opgemerkt zijn deze zusjes zeer frequent verhoord. Zij zijn na aanvankelijke ontkenningen niet spontaan met hun belastende verklaringen gekomen, maar hebben deze afgelegd in antwoord op daartoe gestelde gerichte vragen van de verhoorders. Voor het oudste zusje gold bovendien dat de aanwezigheid van haar halfzus en twee hulpverleners die niet-politieambtenaar waren bij de door haar gedane aangifte niet een sfeer hebben geschapen die bijdroeg aan het frank en vrij kunnen afleggen van de voor haar ouders en oom belastende verklaring.

Wat verder opvalt is dat op de oppervlakkig geformuleerde ernstige beschuldigingen in de richting van vader, moeder en oom niet is doorgevraagd.

Dat laatste was ook aan de orde bij de studioverhoren van de andere op de tenlastelegging voorkomende slachtoffers. Antwoorden op vragen als 'wat', 'wie', 'waar', 'wanneer', 'op welke wijze', 'waarom', 'waarmee' worden niet of slechts zeer summier in de door de kinderen afgelegde verklaringen aangetroffen. Een gevolg van gebrek aan detaillering is, dat geen nader onderzoek ingesteld kan worden of hetgeen verklaard wordt gebeurd kan zijn of niet. Een ander punt dat node in de verklaringen van de kinderen wordt gemist, is het antwoord op de vraag met wie ze vóór het verhoor over het door vader, moeder en oom gepleegde seksueel misbruik hebben gesproken en wat de inhoud van die gesprekken is geweest.

Studioverhoren waren niet primair gericht op het vergaren van bewijsmateriaal en hebben niet altijd volgens de daarvoor geldende voorschriften plaatsgevonden.

Het driemanschap kan zich voorstellen dat de zorg voor het welzijn van de jeugdige slachtoffers, het betrekken van de hulpverlening daarbij en het voorkomen van maatschappelijke onrust meewegen bij de beslissing om bepaalde methoden van verhoor of opsporingshandelingen achterwege te laten, maar naar het oordeel van het driemanschap is dit ten koste van de waarheidsvinding is gegaan.

In de tweede plaats was sprake van ontkennende verdachten. Dan luistert het naar het oordeel van het driemanschap extra nauw om in aansluiting op de verklaringen van de slachtoffers actief op zoek te gaan naar aanvullend bewijsmateriaal waarmee de verklaringen van de slachtoffers geobjectiveerd kunnen worden. Het driemanschap heeft geconstateerd dat over een aantal voor de hand liggende onderzoeken niets in het procesdossier is vermeld (buurtonderzoek Utrechtlaan, technisch sporenonderzoek in woning/auto oom, confrontatie slachtoffers met de verdachten). Resultaten van een aantal onderzoeken die wel hebben plaatsgevonden, maar niets belastends ten aanzien van de verdachten hebben opgeleverd, doch – integendeel – steun zouden kunnen geven aan de ontkennende verklaringen van de verdachten, zijn niet ter kennis van de rechter gekomen.

Voorts heeft het driemanschap – evenals de deskundigen die daarop hebben gewezen – tal van onnauwkeurigheden aangetroffen in de transcripties van op video-/geluidsband opgenomen verhoren.

Het driemanschap stelt vast dat de professioneel betrokkenen met grote inzet dit complexe en lastige onderzoek hebben verricht. Van het achterhouden van informatie is op geen enkele wijze gebleken. Aan de integriteit van genoemde betrokkenen bestaat bij het driemanschap geen enkele twijfel. Niettemin zijn in het rapport bij diverse onderzoekshandelingen kritische kanttekeningen geplaatst. Door deskundigen die van de verhoren van de slachtoffers hebben kennis genomen is op de wijze van verhoren van deze zeer jeugdige slachtoffers, en met name van de twee zusjes die eerst als verdachte en vervolgens als getuige zijn gehoord, zware kritiek geuit. Omdat evenwel deze kritiek ter terechtzitting is besproken en door de rechter is meegewogen valt het buiten de taakopdracht van het driemanschap om daar nader op in te gaan.

Het driemanschap is wel tot de conclusie gekomen dat bepaalde informatie achteraf gezien ten onrechte niet aan het procesdossier is toegevoegd. Het gaat hier achtereenvolgens om informatie over de persoon van de halfzus, die bij de aangifte en het verhoor van het zusje M.P.M. een belangrijke en naar het oordeel van het driemanschap ongelukkige, sturende rol heeft gespeeld, om uitwerkingen van taps op de telefoonnummers van de verdachten waaruit niets belastends naar voren is gekomen, maar veeleer ontlastende informatie, zoals de aansporing van vader aan zijn oudste dochter dat zij "de waarheid moet vertellen".

Ten overvloede is het driemanschap nog ingegaan op de slechte en weinig professionele communicatie tussen de deskundigen van de CRI, aan wie door het onderzoeksteam was gevraagd om mee te denken, en het onderzoeksteam. Nadat de CRI-deskundigen een kritisch rapport hadden ingediend over de wijze waarop de zusjes waren verhoord is er geen rechtstreeks contact geweest tussen beide partijen. Wanneer er zo slecht wordt gecommuniceerd beneemt men zich de kans om van fouten te leren. Het driemanschap vat dit punt ernstig op, omdat het gaat om verklaringen van jonge en psychisch kwetsbare meisjes tegen hun ouders. In een dergelijke situatie is een verantwoorde verhoortechniek van doorslaggevend belang.

Voorts staat het driemanschap stil bij de rol van de door het onderzoeksteam geraadpleegde orthopedagoge. Over de aard van die rol bestaat onduidelijkheid. Het is ongewenst wanneer er onduidelijkheid bestaat over de exacte opdracht aan deskundigen.

Al met al stelt het driemanschap vast dat het opsporingsonderzoek op integere wijze en met grote inzet is uitgevoerd. Op geen enkele wijze is gebleken van pogingen om informatie achter te houden. Op diverse punten heeft het driemanschap bevonden dat aanvullende informatie uit het onderzoek bij de stukken had moeten worden gevoegd. Deze bevinding leidt niet tot het oordeel dat het rechterlijk oordeel waarschijnlijk wezenlijk anders had geluid.

Het driemanschap is zich er evenwel terdege van bewust dat de feitelijke basis van de veroordelende uitspraken, gelet op de zware kritiek van alle betrokken deskundigen op de kwaliteit van de verhoren (de orthopedagoge heeft zich immers niet over de concrete getuigenverklaringen uitgelaten) fragiel is. De informatie die door het onderzoek van het driemanschap is toegevoegd maakt die basis nog fragieler. Het driemanschap kan er niet omheen, alles overziende, de bange vraag onder ogen te zien of de veroordeelden wellicht onschuldig zijn aan bewezen verklaarde feiten. Zelf hebben de veroordeelden steeds volgehouden onschuldig te zijn. Voor vader heeft de ontkenning tot gevolg dat hij waarschijnlijk nog lang in de TBS-kliniek zal moeten blijven. Nader onderzoek zou mogelijk de twijfel kunnen wegnemen. Een dergelijk onderzoek zou ingrijpend en belastend zijn voor de slachtoffers en hun omgeving. Het driemanschap realiseert zich dat bij de uitvoering van dat onderzoek zich allerlei problemen van praktische aard kunnen voordoen, maar acht dat niet voldoende reden om daar bij voorbaat vanaf te zien. Dat gegeven moet worden afgewogen tegen de overweging dat er mogelijk onschuldigen zijn gestraft en dat een onschuldige van zijn vrijheid beroofd blijft. Het is niet aan het driemanschap te adviseren over de inrichting van het hier bedoelde onderzoek. Het driemanschap adviseert daartoe over te gaan, zodat tenminste een poging wordt ondernomen de bestaande twijfel weg te nemen.